

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

XI priores dies complectens

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1863

Ad Abbatem Lætiensem. Caput Primum. Occasio scriptiois, scopus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72708](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72708)

CAPUT PRIMUM.

Occasio scriptionis, scopus.

§ 1. *Historiæ sacræ utilitas.*

Si quid historia, id est publica rerum gestarum consignata litteris memoria, hominum generi utilitatis affert aut voluptatis, præclaris exemplis animos ad officii partes omnes rite exequendas instituens, et varia admirabilium eventorum representatione, velut spectaculo, recreans nunc doloribus pressos ac curis, nunc difficultium temporum tædio languentes; id omne multo luculentius in sacra inest historia, ut vere dux vitæ, lux consiliorum, morum magistra debeat existimari. Nam sive Annales Ecclesiasticos quis volvat, ut qua ratione proseminata primum vera religio sit, perspicat, qua benigni Numinis providentia inter gravissimas procellas adulta, qua deinde iniquitate temporum, morum corruptela, Antistitum ignavia, alibi relanguerit, evulsa alibi sit, rursusque pullularit; sive peculiariter gesta a singulis, vel circa divinas religiones sancte, vel in ceterorum convictu mortaliolum juste, vel adversus dæmones fortiter, discere maluerit; emolumenta et multa et magna percipiet.

Non enim solum illud jucundissimum est, quæ sapientissimi et sanctissimi viri mandarint litteris perlegere, quod ipsum tamen non potest non eximiam parere mistam reverentia voluptatem: sed quantum est Dei ipsius splendidissimos triumphos spectare? Recte enim S. Hieronymus ad Hedibiam quaest. II: *Triumphus Dei est Martyrum passio*; ac post paullo: *Hic triumphus est Dei, Apostolorumque victoria*. Quam illud votis omnibus expetendum, tropæa intueri de Dei hostibus erecta, monumenta bonitatis illius, insignia majestatis, quæ non venti subruant, demoliantur hostes, consumat vetustas, ad seculorum omnium sempiternam memoriam statuta, assiduus in cælo laudibus ornanda, æterna beatissimorum supernæ Hierusalem civium celebranda panegyri? Non enim de bellis et ceteris stolidissimorum hominum inanibus studiis isthic colloquemur; sed de factis Cælitum singulorum illustribus et gloriosis. Missa illa faciemus, ceu vana pueritiæ crepundia: hæc jucundissimis usurpabimus sermonibus, et Dei gratiam perpetuo prædicabimus, cujus virtute elisi inferorum conatus, fracti impetus tyrannorum, cupiditatum ardor restinctus, adversa fortiter tolerata, amplissima relata sunt præmia. Huic sempiternæ agentur grates, huic indefessis choris plaudetur, huic suavissimæ eaque innumerabiles accinentur laudes.

Neque tamen hisce præconiis ita illum ornabimus nostræ felicitatis auctorem, ut non et ipsis Sanctis gratulemur, quod ea dignati sint propitii Numinis gratia, qua instructi tot res tam præclaras egerint, quibus immortalæ promeriti laudem sint. Quæ tamen laus omnis in Dei redundabit gloriam et laudem. Nam si id illis pulcherrimum fuit, cæleste hoc a Deo donum accepisse, Deo sane multo gloriosius est, id illis esse largitum, atque ut recte uterentur providisse. Quæ res tamen etiam ipsis perquam honorifica est. Nam cum ii qui gratiam respuerunt oblatam, aut etiam adeptam postea abjecerunt, supplicis crucientur æternis; merito quoque illis, qui sponte sua, nulla vi coacti, eam receperunt et summo studio retinuerunt, merces ac laus æterna tribuetur. Est porro plausus illius ac triumphus cælestis prælium quoddam, dum eorum hic benefacta traduntur litteris, leguntur, prædicantur; quæ res et nobis salutaris, et ipsis grata est et gloriosa; non quo illi nostro egeant præconio, sed tamen id non abnuunt, a benevolo pioque animo profectum; ac nimirum

prædicari a nobis Deum lætantur. Ideo nos ad eorum laudem ipse provocat Sapientis ore Spiritus sanctus, Ecclesiastici 44, 1: *Laudemus viros gloriosos et parentes nostros in generatione sua.*

Maxime tamen ipsis grata ea est et decora laudatio, quæ moribus animique virtute exprimitur, ut non tam verbis quam intimo animi sensu laudentur. Usuvenit illud quidem plerumque, ut licet absque partium studiis conscripta sit historia quæpiam, etiam profana, qui tamen eam legunt in alteram partem inclinatione quadam voluntatis sensim propendeant, unde tamen norunt nihil sibi emolumenti esse proventurum. Res hic aliter se habet. Quos Deo fidelem servivisse servitutem, eoque a sceleratis omni injuriarum genere vexatos fuisse, ac tandem illustri potius victoria legimus, iis non possumus, nisi improbi simus, non impense favere. Id cum ipsi et Angelorum, qui assidue humanis actionibus intersunt, ministerio discant, et in Deo, in quo rerum omnium quæ fiunt quæque factæ sunt, aut olim futuræ, clarissimæ insunt species, intueantur qui ejus aspectu intime perfruuntur Sancti; redamant illi nos vicissim, suoque favore prosequuntur, patrocinio adjuvant, ut uberiorem a Deo gratiam consequamur. Huc illa spectant S. Leonis I Papæ, sermone I, in natali Apostolorum Petri et Pauli: *De quorum presidio, dilectissimi, divinitus nobis ad exemplum patientiæ et confirmationem fidei præparato universaliter quidem in omnium Sanctorum commemoratione lætandum est, etc.*, ac deinde: *Sicut autem et nos experti sumus, et nostri probavere majores, credimus atque confidimus, inter omnes labores istius vitæ, ad obtinendam misericordiam Dei, semper nos specialium patronorum orationibus adjuvandos; ut quantum propriis peccatis deprinimur, tantum Apostolicis meritis erigamur.*

Verum ut id quoque abesset, quod tamen certissimum est, favoris præsidium; etiamsi, quod homines quidam fatui et amentes existimant, nescirent Sancti quid in terris de ipsis sentiant loquanturve mortales; quantum tamen ad permovendos animos nostros valent illustria eorum facinora? Nemo nescit quanta vis sit exemplorum in utramque partem. Cantatissimum illud de Julio Cæsare, qui, Gadibus animadversa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, ingemuit, quasi pertæsus ignaviam suam, quod nihil dum a se memorabile actum esset in ætate qua jam Alexander orbem terrarum subegisset. Pervulgatum et illud Themistoclis noctu ambulantis in publico, quod somnum capere non posset, dicentisque *Miltiadis tropæis se a somno suscitari*. Hoc spectasse Romanos illos antiquos existimo, dum etiam in conviviis canerent ad tibiam clarorum virorum laudes atque virtutes, ut ex Catonis Originibus refert Cicero. Verum hæc apud Christianos 'Ibid. multo et frequentiora sunt et clariora. Quotusquisque magnum aliquid suscipit, qui non alicujus sibi e Cælitum numero proponat exemplum? Quis cum eorum audit commemorari facinora, non inflammatur æmulandi cupiditate? Quid hic duos illos memorem Agentes in rebus, qui Treviris vix inspecta S. Antonii Abbatis vita, illico ipso die secuti sunt exemplum? quid amborum sponsas, quæ posteaquam hoc audierunt, dicaverunt etiam ipsæ virginitatem Deo? Quid illos S. Augustini æstus animi isthæc narrante Potitiano, quod ipse lib. 8. Confession. cap. 7, indicat? Volumen ingens conficiam, si quæ hoc in genere omni ævo accidere, velim percensere. Illud non possum non grata prosequi memoria, quod S. IGNATIO, Societatis Jesu parenti,

1 contigisse

Historia sacra utilis,

quod Deum laudat,

et Sanctos,

eorumque favorem conciliat;

et ad imitandum provocat,

Suet. in Jul. cap. 7.

Cic. Tusc. qu. 4.

Ibid.

contigisse nostri referunt Annales; cum plagæ, quam in tibia acceperat, persanandæ causa in lecto esse diutius quam militaris ejus indoles ferret, cogeretur, poposcisse profanum quempiam scriptorem, ejus lectione molestiam temporis levaret : sed nullo ejusmodi tunc domi reperto, duos ei oblatos, quorum alter Christi, alter Sanctorum gesta contineret : horum lectione præparatum, eos accepisse Divinæ gratiæ satus, quorum fructu orbis perfruitur universus. Mihi ipsi, fateri enim necesse est, cum admodum adolescens quæ S. Franciscus Xaverius ejusque socii in Oriente ad Christi amplificandum imperium præclare gessissent, insito quodam a natura sciendi desiderio, studiose pervolverem, mens primum injecta idem complectendi institutum.

Eas habet historiæ sacræ lectio utilitates. Plane ut mirandum videatur, præsertim hoc tempore, quo tot prodeunt eruditorum hominum lucubrationes, quibus vel imperii Romani, vel Græcarum Rerump. vel aliorum regnorum antiquitates illustrentur, (ut omittam qui ad Theologiam, jurisprudentiam, philosophiam, mathesin, oratoriam poeticamque facultatem spectantes a plurimis eduntur commentarii) non plures reperiri, qui Sanctorum Actis eruendis ac dilucidandis operam impendant : cum hisce studiis Dei gloriam amplificare, Sanctorum et honorem augere et patrocinium sibi conciliare, multis pulcherrimarum virtutum proponere exempla, atque ad ea consecranda subdere stimulos possint. Quid quod ipsæ provinciarum urbiumque historiæ ex sacris illis lucem præcipue mutuuntur? Testor Andrææ Duchesnii præclara rerum Francicarum volumina, in quibus plurima sunt ex Vitis Sanctorum, et monumentis monasteriorum excerpta. Guilielmum Cambdenum in Britannia illustrata, Philippum Cluverium in Italia ac Germania, atque alios heterodoxos non piget ab his et firmissima et permulta sumere testimonia.

Quamobrem confido fore, ut apud antiquitatis amatores, pios præsertim et moderatos homines, meus hic labor minime in reprehensionem incurrat. Speciem quamdam esse regni caelestis pronuntiavit olim Christus Salvator noster, si de thesauro suo scriba doctus vetera proferat ac nova. Thesaurus hic, et veteres diu abditos, et novos, profero, etsi nec docte nec eleganter, diligenter tamen certe ac fideliter; quos et doctis non improbatum iri sperem, et piis, in quorum potissimum gratiam hoc omne susceptum studium est, velim esse fructuosos.

§ II. Acta Sanctorum olim diligenter conscripta.

Ecclēsia Romana, præses ac custos Christianæ religionis, fidei basis, arbitra veritatis, dux sanctitatis, magistra morum ac disciplinæ, honestarum actionum et artium parens, ne qua suis pateretur vel instrumenta deesse vel ornamenta virtutis, constituit ut sanctorum hominum, eorum præsertim qui pro sacrorum defensione vitam possuissent, res gestæ diligenter litteris mandarentur. Sic quippe futurum existimavit, ut et Deo, a ejus beneficentia omnis eorum beatitudo et decus promanavit, gratiæ agerentur, et Sanctis ipsis meritis honos redderetur, et eorum pararetur mortalibus patrocinium, et optimis ipsorum exemplis ceterorum conformarentur ad honestatem mores ac mentes. Et habuit sane Ecclesia hac ipsa in re veteris Synagogæ exemplum; quod tamen etiam superaret, nisi qua parte ipse Spiritus veritatis olim Divorum præconia, sed ad posterorum præcipue, nostram videlicet utilitatem dictavit.

Viguit autem hoc institutum in Ecclesia Romana ab ipsis prope religionis nostræ incunabulis. Nam in libro de Romanis Pontificibus, qui vulgo S. Damaso tribuitur, de S. Clemente isthæc habentur: *Hic fecit septem regiones dividi Notariis fidelibus Ecclesiæ, qui*

gesta Martyrum sollicitè et curiose unusquisque per regionem suam diligenter perquirerent. Erant quidem Urbis regiones xiv, sed binæ singulis assignatæ Notariis, de quibus infra ad xx diem Januarii in Fabiano. Quod in eodem libro de Pontificibus dicitur: *Hic dum multos libros zelo fidei Christianæ religionis adscriberet, martyrio coronatur;* suspicari quis possit, cum illis Notariorum commentariis recognoscendis incumberet, comprehensum esse S. Clementem ac relegatum, vel in ipsa Chersoneso interfectum, dum eadem Sanctorum Acta Roma ad se missa recenseret. Sed nihil in illius Actis istiusmodi memoratur.

Eam rem, præclare sancitam, annis post Clementem fere 130 Fabianus Papa vel restituit vel ordinavit, additis Subdiaconis, qui vel conquirerent Acta deferrentque ad Notarios describenda, vel descripta relegerent, ac Diaconis traderent, vel certe quoquo modo ut munus suum sedulo exequerentur Notarii, advigilarent. Ita enim idem ille de Pontificibus liber: *Hic regiones divisit Diaconibus, et fecit septem Subdiaconos, qui septem Notariis imminerent, ut gesta Martyrum in integro colligerent.*

Diaconi igitur, aut Subdiaconi, accurate recensita Acta offerebant Pontifici, qui prius a Notariis ea accipere, ipseque recognoscere conseruerat, ut ex eodem libro patet, ubi de S. Antero S. Fabiani decessore hæc habentur: *Hic gesta Martyrum diligenter a Notariis exquisivit et in Ecclesia recondidit, propter quod a Maximo Præfecto martyrio coronatus est.* Hæc illi martyrii causa, indignante diabolo se victum legi, atque eam ob rem suæ improbitatis administris incitante, ut eadem abolerent acta, aut omnino scribi vetarent, vel infamia Caesarum Judicumque, vel, ut sæpe, superstitionis nomine obtento. Hinc illa in Actis S. Vincentii xxi Januarii: *Probabile satis est ad gloriam Vincentii Martyris, quod descriptis passionis ipsius gestis titulum invidit inimicus. Unde reddimus fide plena relationem gestorum, quæ litterarum episcopi notari judex non immerito noluit, quia victum se erubescerebat audiri. Naturalis siquidem providentia est male errantium, auferre de medio testimonium probitatis.*

Manavit præclarum hoc Romanæ Ecclesiæ institutum ad ceteras quoque provincias, vel lege Pontificia præscriptum, vel gentibus exteris sua sponte petentibus ab ea Ecclesia optimarum rerum exempla, unde regulam accepissent sanctitatis, ipsa nimirum religionis primordia. Nam ut de Actis sileam S. Andrææ Apostoli, alibi discutiendis, quorum hoc est exordium: *Passionem sancti Apostoli Andrææ, quam oculis nostris vidimus, omnes Presbyteri et Diacones Ecclesiarum Achaia, scribimus universis Ecclesiis quæ sunt in Oriente et Occidente, etc.* Martyrium S. Polycarpi, quod xvi Januarii edimus, ipsa Smyrnenis Ecclesia litteris mandavit et ad varias Asiæ Ecclesias, forsitan et Italiæ ac Galliarum, misit; ejus id exordium est: *ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἡ περιουσία Σμύρναν, τῆ ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ τῆ περιουσία Φιλαδέφειαν, καὶ πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἀγίας καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας παροικίας, εἰσεως, εἰρήνης, καὶ ἀγάπης ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθείη. Ἐγράψαμεν ὑμῖν, ἀδελφοί, τὰ κατὰ τοὺς μαρτυρίαντας καὶ τὸν μακάριον Πολύκαρον, ὃς τις ὡς περ ἐπισφραγίσας τῆ μαρτυρία αὐτοῦ κατέπαυσε τὸν διωγμὸν.*

Ecclesia Dei, quæ Smyrnam incolit, Ecclesiæ Dei, quæ est Philadelphiae, et omnibus ubique locorum sanctæ et Catholicæ Ecclesiæ paræciis, misericordia, pax et caritas a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo multiplicetur. Scripsimus vobis, fratres, de iis qui martyrium subierunt, et de B. Polycarpo, qui velut sua confessione consignans, restinuit persecutionem. Idem exordium extat in mss. Latinis, et Eusebio lib. 4, cap. 14, ubi tamen non Philadelphensi scripta Ecclesiæ dicitur illa epistola, sed Philomeliensi; quia pluribus missa et inserta, unde et idem Eusebius: ἔστι δὲ ἡ γραφή, ἐκ προσώπου ἧς αὐτὸς Ἐκκλησίας ἡγήειτο ταῖς κατὰ Πόν-

quibus præfecti Subdiaconi;

recognosci et recondi solita a Pontifice,

obstreperente cum suis diabolo :

scripta quoque in provinciis, et cum aliis communicata,

in Asia,

του

eoque bonis probanda.

Math. 13. 52.

Roma scripta olim Martyrum Acta.

per septem Notarios,

των παροικίας τὰ κατ' αὐτὸν ἀποσημαίνουσα. Est autem scriptum illud ex persona Ecclesiae cui praeerat, ad parvicius (sive Ecclesias) Ponti missum, quae ad eum spectant declarans.

De Viennensibus et Lugdunensibus Martyribus, de quibus II Junii agemus, ita scribit lib. 3, cap. 1, idem Eusebius: Τὴν οὖν περὶ τῶν μαρτύρων γραφὴν αἱ τῆδε διαφανέσταται ἐκκλησίαι ταῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Φρυγίαν διαπέμπονται τὰ παρ' αὐταῖς πραχθέντα, τοῦτον ἀνιστοροῦσαι τὸν τρόπον παραβήσομαι δὲ τὰς αὐτῶν φωνάς. Οἱ ἐν Βιέννῃ καὶ Λουγδούνῳ τῆς Γαλλίας παροικούντες δοῦλοι Χριστοῦ τοῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Φρυγίαν τὴν αὐτὴν τῆς ἀπολυτρόσεως ἡμῶν πίστιν καὶ ἐλπίδα ἔχουσιν ἀδελφοῖς εἰρήνῃ καὶ χάρις καὶ δόξα ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, etc. Epistolam de Martyribus, quae ibi illustrissima sunt Ecclesiae, Ecclesiis Asiae et Phrygiae miserunt, res apud se gestas ita commemorantes. Proferam ipsa earum verba. Qui Viennae et Lugduni Galliae habitant servi Christi, fratribus in Asia et Phrygia eandem nobiscum habentibus redemptionis fidem ac spem, pacem, gratiam, et gloriam a Deo Patre et Christo Jesu Domino nostro. Recitat ex ea epistola gloriosum Martyrum certamen quatuor sequentibus capitibus Eusebius.

Quin et Alexandrinorum Acta S. Dionysium ipsum Antistitem tradidisse litteris auctor est lib. 6, cap. 34. Ὁ δ' αὐτὸς ἐν ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Φάκιον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας τῶν κατὰ Δέκιον μαρτυροσάντων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοῖς ἀγῶνας τούτων ἱστορεῖ τὸν τρόπον. Idem ipse (Dionysius) in epistola ad Fabium Antiochenum Episcopum, eorum qui Alexandriae sub Decio martyrium subierunt, certamina hunc in modum persequitur.

Africanæ quoque Ecclesiae in eadem re curanda strenuam operam collocarunt, ut Pontius Diaconus in principio Actorum S. Cypriani Episcopi testatur: Cum majores nostri, inquit, plebeis et catechumenis martyrium consecutus tantum honoris pro martyrii ipsius veneratione dederint, ut de passionibus eorum multa, ac, prope dixerim, paene cuncta conscripserint, ut ad nostram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, pervenirent, etc. Nisi forte majores ille suos non Afros intelligit, sed Romanum Clerum aliarumve praesides Ecclesiarum. Sed tamen Afer ipse ea sequitur praecleara exempla; et aliorum ex eadem Africa Sanctorum passim Acta extant diligenter conscripta.

Hi porro Notarii in suos commentarios referebant etiam ea quae privatim in praetorio gesta erant, vel ex tabulis Exceptorum descripta, vel etiam pretio redempta. Erant et ipsi Exceptores et Notarii quandoque Christiani, ut Genesis ille Arelatensis, qui xxv Augusti eam officii partem studio et arte amplexus dicitur, quae patronorum verba vel nova signorum velocitate vel dextera, sonum vocis aequaret. Quamquam vero, cum ante tribunal Exceptoris fingeretur officio, et injusto atque sacrilego mandato persecutionis jussa ederentur, quae devotus Deo repudiaret auditus, et imprimere ceris manus sancta respueret, abjectis tabulis ante pedes Judicis ministerium sacrilegum refugerit, ut et multi alias; non eadem tamen certaminum quae edictorum describendorum erat ratio; cum in his administratos se praebere deberent impietatis; illa vero ad decus ac splendorem verae pietatis amplificandum spectarent. Sed cum res agebatur in propatulo, adertant sepe numero e Christianis qui quae dicerentur a Martyribus et Judicibus fideliter referrent in tabulas. Utrorum e classe, illorum qui Officio seculari merebant, an horum qui sponte sua id clam suscipiebant munus, fuerint SS. Neon et Turbon, qui Acta Tergeminorum Martyrum xvii Januarii scripsisse dicuntur, in ambiguo est.

Quemadmodum autem Romae singulari studio ab ipsis supremis Pontificibus recognoscabantur ea Acta, ne quid Notarii adderent quod ipsis dedecori esse Sanctis vel offendiculo legentibus posset; idem in provinciis factum licet conjicere. Imo et Romam

missa, ut in summa illa arce religionis extarent monumenta gentium omnium Christo subjugatarum; et gratiae Deo pro victoria agerentur; et si quid in tota certandi ratione, in Martyrum responsis, honore iis mox ab Ecclesia impenso, scriptis ipsis de eorum agone inesset, quod summo religionis nostrae Antistiti non probaretur, id mox illius corrigeretur admonitione: denique ut facilius cum ceteris orbis Christiani provinciis communicari illa possent, quae uspiam essent ad Dei gloriam, solatium et eruditionem superstitum gesta fortiter a Martyribus. Probat hunc morem Andreas Saussaius v. cl. quod S. Dionysius Parisiorum Apostolus legatur praecipisse, ut quae perpetueretur supplicia, quaeque in iis loqueretur, diligenter consignata litteris, post suum decessum ad Pontificem Romanum mitterentur; quodque ipse Dionysius ad Clementem Papam S. Eutropii Sanctorum Apostoli gesta miserit, in quibus ista leguntur: Reverendissimo Papae Clementi Dionysius Antistes, prosapia Graecus, salutem in Christo. Eutropium, quem mecum in has oras ad praedicandum Christi nomen misistis, martyrii coronam per manus Gentilium apud Xantonas urbem vobis notificamus pro Domini fide accepisse. Quapropter Paternitatem vestram humiliter exoro, ut hunc passionis codicem consanguineis meis, notis et amicis fidelibus in Graeciae oris, Athenis praecipue, quam citius poteritis, mittere non differatis, etc. Verum utriusque Acta suo loco expendemus. Non desunt alibi, quibus vetustus ille mos confirmetur, exempla. Ipsi Lugdunenses Martyres, apud Eusebium lib. 3, cap. 3 et 4, ad Eleutherum Papam litteras de suis certaminibus atque aliis Ecclesiasticis causis dedisse leguntur, cum variis perfuncti tormentis extremam luctam opperirentur.

Id nunc multo etiam magis necessarium est, posteaquam gravissimis sanctissimisque legibus cautum, ne cui decus nomenque tribuatur martyrii, nisi Romanus Pontifex, causa ac modo necis rite discusso, id censuerit. Neque nunc etiam desunt, qui ab extremis Aethiopiae, Indorum, et Japonum oris a Christi militibus isthuc fortiter gesta ad Apostolicam Sedem transmittant. Utinam non in Europa nostra multorum hac in re caritas refraxisset! Viget quidem provida Romanae Ecclesiae cura ac studium, sed in provinciis quibusdam, ubi in Christi membra haeresis saevit, vel orthodoxi desunt Antistites, vel aliis distenti curis id negligunt, quod tamen non inter postrema Ecclesiae decora debebat censi. Fuere alioquin fidei nostrae et Catholicae Ecclesiae multi ab annis 130 et illustres triumpho, quos aeternis consignari tabulis oportebat.

At non Martyrum solum, sed aliorum quoque, qui vitam pie actam insigni opinione sanctitatis terminassent, praecipue si prodigiis essent a morte celebrati, scribi res praecclare gestae consueverunt. Quam ad rem cum alii viri probi et eruditi, tum ipsi etiam Antistites studium contulerunt. Passim occurrent toto hoc opere exempla, essetque supervacaneum hic universos velle recensere. Habes in Januario Vitae non paucas a doctissimis monachis conscriptas, S. Hieronymo, Cyrillo, Eugippio, S. Fausto, S. Beda, Rodulpho Glabro, Hugone Floreffensi, aliis; a religiosissimis Abbatibus, S. Paschasio Ratherto, S. Gerardo Silvae-majoris, B. Ealredo, Everhelmo; a sanctissimis Episcopis, S. Gregorio Theologo, S. Gregorio Turonensi, S. Athanasio Magno, B. Petro Damiani, Theodoro, Fortunato, S. Hilario Arelatensi, Leontio, Alberico Cardinale; viris aliis illustribus, Simeone Metaphraste, Dynamio Patricio, Eginardo, Philippo Mazzerio Cypri Cancellario.

§ III. Acta Sanctorum a variis collecta. De Eusebio, et Simeone Metaphraste.

Cum partim in Ecclesiarum archivis reposita, partim

missa No-
mam;

in Gallia,

in Egypto,

in Africa:

quomodo
excepta?

recognita:

quod fit
etiamnum;

utinam dili-
gentius!

Vitae etiam
non marty-
rum, scriptae

a viris ma-
gnis.

partim

Acta Sanctorum collecta

ab Eusebio,

tim in scriniis condita privatorum delitescerent, vel publica cura descripta, vel speciali studio elucubrata singulorum gesta Sanctorum; visum est quibusdam viris eruditis, ut ad plures eorum manaret utilitas, quibus alioquin ad illa sacra tabularia non patebat accessus, præcipua quædam maximeque illustria in unum colligere volumen, et proferre in lucem. Princeps in hoc genere Eusebius Cesariensis fuit, qui Martyrum acta non tantum historiæ Ecclesiasticæ intexuit, sed et separatim alio opere edidit. Testatur id ipse lib. 4. c. 14. sub finem, ubi de S. Pionio ita scribit: *Cujus confessiones sigillatim habitas, libertatem sermonis, apologias pro fide coram populo ac Judicibus recitatas, conciones ad docendum accomodatatas, susceptionem benignam eorum qui persecutionis acerbitate lapsi erant, solatia in carcere fratribus ad se confluentibus adhibita, quæ præterea sustinuerit tormenta, quos in iis perpessus sit dolores, ut confixus sit clavis, qua rogam pertulerit animi constantia, qualem post tot res admirandas habuerit vitæ exitum, cum plenissime continet qui de ipso conscriptus est commentarius, ad hujus lectionem amandamus eos quibus studium erit illa cognoscere: est autem veterum martyrii a nobis collectis insertus: τοῖς τῶν ἀρχαίων συναγέσειν ἡμῖν μαρτυρίαις ἐντεταγμένῃν. Id opus ipse τὴν τῶν Μαρτύρων συναγωγὴν, Martyrum collectionem vocat lib. 3. cap. 1. τῆς μὲν περὶ τούτων ἐντελεστάτης ὑψηλότητος τὸ πᾶν σύγγραμμα τῆ τῶν Μαρτύρων ἡμῖν κατατέτακται συναγῆν, accuratissimam de his narrationem continens libellus, Martyrum collectioni insertus est a nobis. Eodem nomine utitur lib. 3. c. 4. Et c. 20 ejusdem libri ἀναγραφὴν appellat, τούτου μὲν οὖν, inquit, de S. Apollonio Senatore loquens, τὰς ἐπὶ τοῦ δικαστοῦ φωνὰς, καὶ τὰς ἀποκρίσεις, ἃς πρὸς πᾶσιν πεποιήται τοῦ Περηνίου, πᾶσαν τε τὴν πρὸς τὸν σύλληκτον ἀπολογία, ὅση διακρῶσαι φίλον, ἐν τῆς τῶν ἀρχαίων μαρτύρων συναγέσεισιν ἡμῖν ἀναγραφῆς εἴσεται. Illius coram Judice verba, responsa Perennii interrogationibus reddita, totamque coram senatu habitam apologiam, si cui lubitum sit cognoscere, ex veterum Martyrum collecta a nobis descriptione intelliget.*

non tamen omnium.

Hoc opus sane amplum, ut cui intextæ essent integre apologiæ, an Martyrologion vocari debeat, ut quidam volunt, superfluum est disputare. Brevis Sanctorum indiculus, quæ vulgata Martyrologii notio, non fuit. Idne, an ex eo decerpitur Sanctorum catalogum, citaverit Beda, alibi disquiram. Nec omnium tamen, quotquot toto orbe interempti erant, Martyrum acta collegit Eusebius, ut ex supposititia quadam S. Hieronymi epistola astruere quidam moliantur; sed maxime clarorum et illustrium, aut certe quorum nancisci res gestas potuit. Nam si ita prolixè, ut se in Pionio et Apollonio fecisse testatur, omnium totius Ecclesiæ scribere acta Martyrum voluisset, non unus liber, non centum (audacter dicam, inquit Baronius Apparatu ad Martyrologium cap. 6) non denique mille fuissent satis. Nusquam tamen id Eusebius, quod quidem meminerim, unicum fuisse volumen scribit. Id opus an usquam extet, divinare non possum. Præclare de Ecclesia mereretur, qui tantum assecutus publicaret thesaurum.

Simeon Metaphrastes

Laudabile Eusebii studium alii deinceps imitati. Celeberrimus eo in genere Simeon Metaphrastes, qui et Logotheta dictus, ab illustri, quam Constantinopolitano in palatio gessit, dignitate. De ejus viri ætate, vitæ instituto, lucubrationibus, quia multa perperam scripta a viris etiam non indoctis, breviter dicere constitui. Ætatem ipse suam indicat in vita S. Theoctistes Lesbæ, quam x Novembris dabimus. Illius Vitæ auctorem esse Metaphrasten, non alium quempiam anonymum scriptorem, probat Leo Allatius testimonio Michaelis Pselli, e ejus ode 3, in Metaphrasten ista recitat: τὸ πρῶτον σου σύγγραμμα ἐν προνομίᾳ θεϊκῆς καὶ ὁμιλίας γέγονε τοῦ ἱεροῦ πρεσβύτου καὶ μοναστοῦ, Σμεῶν θεοπίστου, ἐν ἐν Πάρον τῆ νήσου τεβέρορμας. Prima tua commentatio ex Divina provi-

dentia et colloquio facta est sacri senis et solitarii, Simeon admirabilis, quem in Paro insula vidisti. Plenus id colloquium in Theoctistes Virginis Vita refertur. Addit Psellus: Ἄξιός ἐξέμνησας τῆς Λεσβίας τὰ λαμπρὰ καὶ θεῖα ἀγωνίσματα Θεοκτίστης τῆς ὄντως, ἀγγελικῶν μικρῶ καὶ ἀσώματῶν τελεστάτης πανσόφου, τὸ πολίτευμα. Pro dignitate laudasti Lesbæ illustria et divina certamina vere Theoctistæ, id est a Deo fabricatæ, quæ Angelicum prope et incorporeum vitæ modum sapienter tenuit. Qua vero occasione in Parum venerit, et sanctissimæ Virginis præclara facinora ex anachoreta didicerit, ipse indicat Metaphrastes: Τενομένη μοι ποτε κατὰ τὴν Πάρον γέγονα θε, καὶ γὰρ ἐπὶ Κρήτην διέπλευσ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Λέιτοντος ἐκεῖσε πεμφθεῖς; Λέοντός, φημί, τοῦ εὐτυχῶς ὄντως βασιλέως, καὶ τὴν εὐτυχίαν Ῥωμαίων τῆ τάφῳ ἀνατάψαντος ἐπεμψάνην δὲ συστρατευόμενος Ἡμερίῳ τῷ πάνυ, τῷ στρατηγικωτάτῳ δηλαδὴ, καὶ ἄρρονοι τότε ὄρμου καὶ τοῦ στόλου παντός, ἢ τότε ἀληθέστερον καὶ αὐτῶν εἶπειν τῶν παθῶν καὶ ἵνα μὴ τὸ πολλῶν ἐγκωμαίων ἄξιον τῆς στρατηγίας ἐκείνου πάρεργον ποιησάμενος, καὶ μικρὰ τούτου μνηθεῖς ἀτιμᾶσαι τὸν ἄνδρα, ἐπὶ τὴν παρούσαν τέως ὑπέβην εἰμι, ἐκείνου κατὰ καιρὸν μνησθῆσθαι; ἐστελλόμεν τοιγαροῦν τοῦτο μὲν ἐκείνῳ συστρατευόμενος, καὶ προδιβαζόμενος εἰς πῆραν στρατηγικὴν, οἷα πόλος μικρῶ, πρὸς τὰ γενναῖοτάτα τῶν στρατηγικῶν συγχαίρων ὄντα γὰρ τὴν ὁ τοῦ μακαρίτου μου βασιλέως σισπός τούτου δὲ πρεσβεύόμενος πρὸς τοὺς τὴν Κρήτην ἔχοντας Ῥωμάεας. Cum aliquando in Paro essem insula: fui autem, nam in Cretam navigabam a Leone beate memorie emissus; Leone, inquam, illo vere fortunato Imperatore, qui ipsam Romanorum felicitatem secum videtur in sepulchrum intulisse. Mittebar autem militaturus cum clarissimo illo Himerio, upote ducendi exercitus peritissimo, Dromi Præfecto, sive Logotheta, qui universæ classi imperabat, aut, ut verius dicam, ipsis animi perturbationibus: sed ne multis efferebam laudibus illius peritiam belli administrandi obiter attingens, levi ejus facta mentione, dedecus ei potius videar inussisse, ad propositam interea narrationem redeo, de eo opportunius dicturus alias. Mittebar igitur partim cum eo militaturus, et ad imperatoria artis documentum ali-quod promovendus, ut equuleus matri solet, ad præclara ejus stratagemata assiliens; (id enim præcipue Augustus spectabat) partim ut ad Arabes Cretam obtinentes legatione fungerer. Varias Himerius Logotheta expeditiones navales Leone imperante suscepit, donec tandem ad Samum insulam mense Octobri, anno cxxi, adversus ccc Agarenorum naves infeliciter commisso pralio, propterea ab Alexandro Imperatore, Leonis fratre, in Calyporum monasterium relegatus, haud longo post tempore ærumnis confectus obiit. Quam hic Metaphrastes memorat expeditionem, cui et ipse interfuerit, ea videtur quam Cypropolitæ et Cedrenus tradunt confectam decem ante Leonis obitum annis, cum Simeon Secretarius (qui idem ipse Metaphrastes videtur fuisse) centum auri libras a Rhodophyllo Cubiculario in itinere relictas Leoni Tripolitæ apostatæ dedit, ne Thessaloniam captam everteret: quod illius factum ita gratum fuit Imperatori, ut eum Patricium et primum Secretarium renuntiari.

a Leone vi imp. Legatus in Cretam missus

anno 901:

adhuc juvenis nobilis, dives, doctus;

postea magnis honoribus ornatus.

Non erat tunc admodum natu proventus Metaphrastes, ut qui imperatoria virtutis tirocinium ponere sub veterano Duce juberetur. Fuerit tunc xx aut xxii annorum: potuit igitur ad annum Christi cmlvii aut cmlx vitam deinde producere. Atque ita sub Constantino Phorphrogenito Leonis filio tum Theoctistes eam vitam tum alia Divorum acta eum elucubrasset certum videtur; non, ut Allatius scribit, sub Leone et Constantino: nam in hac Vita Leonem diserte τὸν μακαρίτην, felicis memoriam, appellat, qua ratione loqui de mortuis solemus. Si ea prima ejus commentatio fuit, nihil igitur sub Leone scripsit, quod quidem ediderit in lucem. Neque Alexandro rerum

rerum potente ita laudare Himerium ausus esset. Præcipue publicas res tractare sub Leone cepit. Nam cum, ut Psellus testatur, illustri natus familia, amplissimis opibus afflueret, excelleret eruditionis fama, atque egregium illic prudentiæ specimen dedisset, tanta deinceps in gratia Sapientis Imperatoris fuit, ut, quod Parius ille monachus prædixerat, summos deinceps honores sit consecutus; quos industria singulari, fide, gravitate, modestia, liberalitate gessit: quæ omnia prolixè prædicat Psellus.

His ille doctrinæ fortunæque præsidii ornatus, cum cerneret et gloriosa Martyrum certamina, et monachorum præclaras exercitationes, ita imperite et inornate traditas esse litteris, ut multi ne legere quidem eas vellent, quidam etiam risu exciperent; meliora autem afferre, alios propter animi socordiam nolle, alios quod opus esset immensi studii, et cui ne tota quidem viri vita sufficeret, non posse; juvenile, ut idem Psellus scribit, *aggreditur facinus, vel felicem potius actionem, quam nullus omnium gessit feliciter; per quam ille evasit clarior omnibus, qui sunt ubique, eruditus; et Deo consecravit ea quæ sunt omnium pulcherrima, Martyrumque certamina et cursus, et monachorum abstinentiam atque patientiam ornavit ac decoravit.* Et multa quidem ille ac magna tantæ rei peragenda adjuncta habebat ac presidia. Auctor præclari consilii ipsemet fuerat Imperator, (Leo fortassis, etsi eo superstitè rem serio aggredi non potuerit Simeon, aut ejus filius Constantinus, hujusve socer Romanus) aderant hortatores plurimi; librorum egregius apparatus, amanuensium scribarumque copia: una defuisse videtur, propter assidua, quibus præerat, Reip. negotia, quæ collegisset ac dictasset recognoscendi facultas. Tandem mortem vitæ consentaneam consecutus, *ad Deum ascendit*, inquit idem auctor, *et apud illos ducit choros, quorum mores et vitam hic circumscriptis. Nam vel in fine ostendit, qualem vitam egisset. Non enim eum veluti abscissum aut divisum fuisse dicunt ii qui viderunt: sed videbatur veluti a quodam vinculo liberari et hilari nutu se extendere ad ducentes Angelos, et quodammodo seipsum tradere illorum manibus, ut cito emigraret e corpore.*

vitas SS. col-
legit et inter-
polavit:

sancte mor-
tus:

laudatus a
Michaelle
Psello;

non magistro
Leonis Philo-
sophi,

Celebravit eum ornata et eleganti laudatione Psellus, non tamen in ejus funere habita, qui testetur illius corpus in sepulchro conditum suavem exspirasse odorem, donec multo post in eodem tumulo aliud depositum est corpus. Hunc Psellum multi Michaellem illum Psellum esse arbitrantur, qui in Antro insula Leonem Philosophum optimarum artium disciplinis instituit. Et Baronius quidem to. 10. Annal. ad an. 839. nu. 33. non Leonis Sapientis ætate vixisse Metaphrasten putat, sed multo ante. Nam quod Curopalates scribat Bardam Cæsarem externæ sapientiæ rationem habuisse, definitis unicuique doctrinæ scholis, philosophiæ duce et magistro constituto Leone Philosopho Pselli discipulo, infert Baronius: *Ex his pariter habes Lector, quo tempore vixerit Psellus, qui fuit Magister Leonis Philosophi. Ex quo pariter addices, quo tempore vixerit Metaphrastes, in cuius laudem Psellus ipse orationem habuit.* Quibus ex verbis concludit Belarminus lib. de Scripturis Ecclesiasticis, Simeonem Metaphrasten floruisse paulo ante annum Domini 839. *Siquidem Psellus, inquit, qui hoc anno vivebat, orationem habuisse dicitur in funere Simeonis Metaphrastæ. Vide Annales Card. Baronii ad hunc annum.* At non dicit Baronius eo tempore vixisse Psellum, sed Pselli discipulum Leonem jam senem; atque inde colligi posse, quando vixerit Psellus, quem ille adolescens audierat; quando item Metaphrastes, quem vita functum Psellus laudarat: ut videatur Baronius Metaphrastæ ætatem revocare ad superiora tempora Michaelis Curopalatae aut Nicephori. Hunc autem Psellum Leonis magistrum fuisse Metaphrastæ laudatorem conficit eo argumento Baronius, quod etsi plures Pselli fuerint, isto nullum celebriorem nec anti-

quorem invenimus. Antiquitas quidem certe ad rem non facit: celebrius vero Pselli alterius, qui Ducarum Cæsarium ævo floruit, nomen est. Leo Allatius, vir doctissimus, in Diatriba de Psellis, censet *panegyrim illam in Metaphrasten juniore Psello adjudicari nullo prorsus argumento. Auctorem illius orationis Psellum alterum esse, non Leonis Philosophi magistrum, numquam evicturos qui contra sentiunt.*

Non est mihi hic propositum, tantorum virorum, et plurium aliorum qui iis astipulantur, sententiam acris confutare. Illud solum obtestor, ut velint quam-obrem secus ego sentiam attendere. Leo Philosophus, postquam Psello illi seniori in Antro insula dederat operam, cum non quantum voluisset ab eo hausisset eruditionis, monasteria varia obivit, repositosque in iis libros investigans studiose legit, atque excellentem est eruditionem adeptus, ut Curopalates tradit. Dein Constantinopolim reversus privatim quosdam docuit: horum quidam in prælio captus a Saracenis, ac viro illustri traditus in servitutem, cum postmodum geometriæ peritiam professus, a quo eam didicerat Leonem privatim et inopem degere significasset; litteris eum ad se, amplissima proposita mercede, invitavit Barbarorum Dux, Haslitteras Leo Theocristo Logotheta, hic Theophilo Imperatori obtulit: qui eum summo favore complexus, amplis opibus ditavit, jussitque publice docere, ac postea Thessalonicensi Ecclesiæ præficiendum curavit: verum mortuo sub annum 841 Theophilo redactus quoque in ordinem est Leo, quod hæresim sectatus esset Iconomachorum. Quæ si quis recte omnia expendat, fatebitur sub Michaelle Balbo, qui anno 820 invasit imperium, aut sub illius decessore Leone Armeno, videri Leonem Psello dedisse operam, maturæ jam ætatis viro. Qui potuit igitur a Psello laudari Metaphrastes, vita functus, qui centum post Psellum annis vixit? Neque de Psello Metaphrastæ laudatore repugnasset Baronius, si aliunde asserti Metaphrastæ ætatem posse existimasset. Ast hunc alii cum sub Constantino Porphyrogenito, qui septennis Alexandro patruo anno 912 extincto imperare cepit, vixisse fateantur, miror non perspicere a Psello, qui centum, ut minimum, annis eum antecessit, laudari et quidem mortuum non potuisse.

At scripsit Psellus Metaphrastæ encomium, non diu post illius mortem, cum ii adhuc viverent qui morienti adfuerant. *Ἐδείξει γὰρ καὶ τῷ τέλει, inquit, ὁποῖος αὐτῷ ὁ διασπουδαζόμενος βίος ἐτυγχάνει ὄν. αὐ γὰρ ὡς περ τετριπτοῦ αὐτῶν οἱ συνεορακότες φασὶν αὐτὸν δὲ διηρησθαι, ἀλλὰ ἔδοκει ὡς περ τινὸς δέσμης ἐλευθερούμενος καὶ εὐμαρῶς πρὸς τοὺς ἀγοντας ἀγγέλους ἀνατεινομένου νεύματι. Nam vel sine ostendit qualem egisset vitam. Non enim veluti succisum aut sublatum fuisse dicunt qui adfuerunt; sed veluti vinculis quibusdam solvi videbatur, et ad deducentes Angelos ultro sese ac facile extendere.* Demus anno 960 obiisse Simeonem; at junior Psellus anno 1067 vivebat: an tunc poterant superstitè esse, qui Metaphrastæ spectarant funus? Quærendus igitur alius erit Psellus, qui ante annum Christi 1000 illam Metaphrastæ laudationem scripserit. Quærat sane, nec ego inventum eliminabo: sed quærere tamen haud est opus. Anno 1057 missus est Psellus junior a Michaelle Stratiotico Imperatore ad Isacium Comnenum Legatus, insigni jam tum rerum usu præditus. Ita Cedrenus: *Ἐκεῖ δὲ αὐτῷ γενομένῳ φθάνουσι καὶ πρεσβύτεροι βασιλέως ὁ πρέεδρος Κωνσταντῖνος ὁ Δειχούνης, ὁ πρέεδρος Θεόδωρος ὁ Ἀλωπὴς, Κωνσταντῖνος ὁ Ψελλὸς τῶν φιλοσόφων ὑπατος: οὗτοι γὰρ οἱ τρεῖς ἄνδρες ἐπὶ σοφία καὶ λόγῳ ὄντι ἀμεί των κατὰ τὴν ἡμέραν ἀνθρώπων διαφέρων δοκούντες, καὶ ἀσυγκρίτως ὁ Ψελλὸς, ἐξελέγησαν εἰς τὸ πρεσβεύσαι. Ad eum isthuc veniant Imperatoris Legati Præses Constantinus Lichudes, Præses Theodorus Alopis, Constantinus Psellus Philosophorum princeps. Nam hi tres viri, quod sapientia et eloquentia omnibus*

qui diu ante
Metaphrasten
floruit;

sed juniore.

qui anno 1057
claruit;

omnibus qui tuncviverent antecellere hominibus crederentur, ac præsertim Psellus, ad hanc erant legationem assumpti. Eadem omnino scribit Curopalates, et Psellum quoque *Constantinum* vocat. At Joannes Zonaras to. 3 Annal. *Στέλλονται τοίνυν πρὸς τὸν Κομνηνὸν προεβέουτες, ἄνδρες τῶν ἐκκρίτων τῆς συγλήτου βουλῆς, οἱ δὴσαν ὁ πρόεδρος Κωνσταντῖνος ὁ Λεγιστάς, ὁ πρόεδρος Λέων ὁ Ἀλωπός, ὁ Μιχαὴλ ὁ σοφώτατος Ψελλός, τῶν φιλοσόφων ὧν ἕπατος. Mittuntur ad Connemum Legati de primariis Senatoribus, Præses Constantinus Lichudes, Præses Leo Alopus, sapientissimus ille Michael Psellus princeps philosophorum.* Alii quoque *Michael* appellat. Cur non potuit decem aut viginti annis antequam ad tantum fastigium ascenderet Psellus, illam laudationem scripsisse, septuaginta post Metaphrastæ mortem annis? Et quis est nostrum, qui non audiverit commemorari aliqua a senibus, quæ geri ipsi viderant, 100 annis ante quam ea ipse jam senior, quisquis is est, tradat litteris, aut aliis narret? Viderint decemque morientem Metaphrastem anno 960, narraverint visa Psello scriptori anno 1030, ipsi jam octogenarii: quid hic impossibile? quid non usitatum? Narraverint etiam multo ante adolescenti adhuc tum Psello; non enim affirmat eos tum vixisse cum scriberet. Quid si ne narrarunt quidem, sed scriptum reliquerunt? Nam ita loquimur, dicere aliquid Ciceronem, Livium, Tacitum, non quasi ii nunc vivant, sed quia omnis ætatis hominibus illorum scripta loquantur.

et ab iis qui Metaphrastem viderant accepit;

vel eorum scriptis.

Vita a Metaphraste collecta vel scripta,

edita a Lipomano,

non omnes,

post Græcolatine edenda:

Sed de Metaphrastæ ætate ad hoc propositum nostrum jam satis, ac fortasse nimium. Illius operi additas esse a posterioribus vitas recentiorum Sanctorum monet Baronius. At quod in antiquiorum apud eum vitis sæpenumero declaret scriptor se eadem, qua illi, vixisse ætate, caussam idem sapientissimus Cardinalis tradit, quod vitæ Sanctorum non fuerint ut plurimum a Metaphraste conscriptæ, sed collectæ tantum, ordineque per singulos menses dispositæ. Digessisse eum vitas ad ordinem mensium scribit etiam Autbertus Miræus. Mihi non liquet. Potuit id alius quispiam postea. Antiquiores vitas, quas eleganter compositas reperit, transscriptis, servata etiam pristina auctorum phrasi, aut modice interpolata. Perspicere id licet ex Vita S. Simeonis Stylitæ v Januarii, cujus magnam partem e Theodreti Philotheo accepit, pauculis ad attentionem conciliandam, aptiusve connectendas periodos interjectis. Alias ex integro composuit. At non quæcumque in Græcis codicibus reperuntur vitæ, eâ continuo Metaphrastæ fœtus esse censendæ sunt; nisi velimus eum et priores vitas, ut erant olim scriptæ, retulisse in suum opus, et novas eorumdem Sanctorum a se elucubratas addidisse. Nam quorundam Sanctorum, ut Joannis Calybitæ xv Januarii, Joannis Eleemosynarii xxiii, Xenæ sive Eusesebia xxiv, plures reperiuntur Græcæ vitæ, quarum unam esse a Metaphraste elaboratam verisimile est.

Magno Ecclesiæ Catholicæ emolumento opera Metaphrastæ, aut certe quas sub ejus nomine reperit Græcæ Sanctorum historias, Latine a Petro Francisco Zino, Gentiano Herveto, Guilielmo Sirleto verti curavit Aloysius Lipomano Episcopus Veronensis: quarum multas in suum opus Surius transtulit, ut sequenti paragrapho dicam. Atqui neque omnes Metaphrastæ vitæ editæ adhuc sunt; (nam citatam S. Simeonis Stylitæ vitam, quam constat a Metaphraste scriptam, primum nunc edo) et aliæ Latine ab aliis, iisque præclaris, editæ auctoribus, vel apud Græcos vel in Latinis etiam bibliothecis Græcæ Sanctorum historiæ latent. Has ego, si Deus vitam et vires dederit, hoc opere absoluto, quia in quibusdam interpretibus perpetuus quidam hellenismus et obscuritas fastidium lectori affert, cogito Græcolatine edere, cum nova a me elucubrandam interpretatione, nisi quis me, nec repugnantem, antevertat, aut certe laboris parte sublevet nonnullas accurate interpretatus. Et multas

tum olim Rosweydydus collegerat, tum ego ab amicis postea accepi, quarum quedam Latine adhuc non extant. Video tamen plurimas adhuc mihi deesse, quas Latine citati ante auctores verterunt; easque spero me interea esse consecuturum.

Quod Miræus ex Molani ms. Bibliotheca tradit, Metaphrastem vitas Sanctorum Orientalis Ecclesiæ collegisse, easque solas in Græcorum Ecclesiis legi; utrumque falsum est. Promiscue, qui ubique terrarum vixere, Sanctorum acta collegit Metaphrastes, licet præcipue Orientalium assecutus sit: nec solæ eæ in Græcorum Ecclesiis leguntur, quas ille composuit, imo paucæ omnino, ut ex Menæis Græcorum, de quibus postea, fit manifestum. Si id vult Molanus, quorum Sanctorum acta collegerit Metaphrastes, eorum vel recitari elogium aliquid vel memoriam saltem celebrari in divino officio a Græcis, non id inficior: ce plurimorum agitur memoria, quorum acta non videatur ille descripsisse; aut sane immensum plane illius opus fuit, cujus minima adhuc sit pars edita.

Non solæ leguntur in ecclesiis Græcorum.

Neque illud cuiquam erudito facile probaverit ex eadem Molani Bibliotheca Miræus, Simeonem ideo quandoque *Magistri* nomine citari, quod ludum litterarium Constantinopoli aperuerit. Nam quis id veterum tradit? Heterodoxos quosdam id inter alias nugas comminiscens nihil moror. Illustri ortus familia Simeon, juvenis in Secretariorum adscitus classem, arduas obiit legationes, bellicis expeditionibus interfuit, aut etiam prefuit, princeps Secretariorum et Patricius renuntiatus, dein et Logothetes, (qui nobis Cancellarius est, ut ex Joanne Cinnamo probat Allatius) quando tandem ludum aperuit? An Constantino Porphyrogenito a patre; an (quod minus probabile mihi videtur) a Romano Lecapeno filii magister est datus? At qui magister sit Cæsarem isne continuo dicendus est ludum litterarium aperire? Meminisse poterat Miræus alios in rep. Constantinopolitana *Magistros* fuisse, quos Cedrenus et Curopalates binos gessisse id munus tradunt, et τῆς πολιτείας μαγιστροὺς reip. *Magistros* vocant. Imo plures postea hac ornatos dignitate fuisse ex iisdem patet auctoribus. Nam Cedrenus in Leone Sapiente ita scribit: *Καὶ ταχίως ἐπέμψας τὸν μαγιστρον Ἀνδρέαν τὸν στρατηλάτην, ἕμισ τῶ μαγιστρῷ Ἰωάννη, καὶ γερονότῃ Λογοθέτῃ τοῦ Δρόμου τῷ Ἀρισπολίτῃ. Et continuo accersens Magistrum Andream Ducem exercitus, cum Magistro Joanne, et Hagiopolitæ, qui fuerat Logotheta Dromi; ac paulo post: αὐτὸς τε ὁ στρατηλάτης ἐπέμψθη Ἀνδρέας, καὶ ὁ μαγιστρος Στέφανος, καὶ ὁ μαγιστρος ὁ Ἀρισπολίτης, καὶ Κρατερὸς καὶ Τυδερὸς οἱ πατριῖοι. Missus est idem Dux exercitus Andreas, et Magister Stephanus, et Magister Hagiopolitæ, et Craterus ac Guber Patricii. Iisdem titulis eos Curopalates quoque insignit. Et Zonaras de eodem agens Leone: *Τὸν πατέρα ταύτης μαγιστρον ἐτίμησε, καὶ Λογοθέτην τὸν Δρόμου. Patrem ejus Magistrum creavit et Dromi Logothetam.* Simeonem nostrum, qui Logotheta fuit, *Magistri* quoque ornatum fuisse dignitate existimamus, cum se Molanus dicat eum uspiam *Magistrum* appellatum legisse.*

Non fuit ludimagister Metaphrastes.

Sed forte magister Cæsarium,

aut Reip.

De Metaphrastæ porro operibus ita scribit Bellarminus: *Illud autem est observandum a Metaphraste scriptas fuisse historias de vitis Sanctorum multis additis ex proprio ingenio, non ut res gestæ fuerunt, sed ut geripotuerunt: addit Metaphrastes multa colloquia sive dialogos Martyrum cum persecutoribus, aliquas etiam conversiones astantium Paganorum in tanto numero, ut incredibiles videantur: denique miracula plurima et maxima in eversione templorum et idolorum, et in occisione persecutorum, quorum nulla est mentio apud veteres historicos. Vellem mitius de viro magno vir maximus pronuntiasset. Unde constat eum non vetera secutum esse monumenta? Omisisset potius multa, quæ non omnino probaret, existimo, quam aliquid addidisse ex proprio ingenio. Retulerit tamen in suos commentarios aliquid, quod cum probatis veterum Patrum scriptis*

Severiori censura a recentioribus immerito perstrictus.

scriptis minus congruere videatur; homo erat, falli poterat. Colloquia Martyrum cum persecutoribus unde constat habita non esse? Amplificari ea sane ad legendum utilitatem ac voluptatem: quis jure id reprehendat? an est quisquam qui id non permittat historico? Livio ceterisque licet Ducum orationes suos ad praelium adhortantium concinnare, sacro scriptori non licebit mysteria nostrae religionis Gentilibus tradita, ipsorumque confutatas superstitiones, explicatius proponere? Nam magno numero conversos ad fidem nostram, visis quae Sancti patrarent miraculis, numquam equidem sum admiratus: qui enim alioqui tot ac tanta provincia tantillo tempore subijci Christo potuissent? Miracula omnia, etiam quae nunc fiunt, si suis commentariis insererent qui modo Ecclesiasticas historias scribunt, quanta singularum moles existeret! quantum offensionis haberet atque fastidii! Neque nulla, neque omnia narrant, sed quaedam maxime illustria vel testium celebritate, vel consecuti fructus amplitudine. Idem veterum studium fuit: qui propterea frequenter tradunt multa et magna, ad Sanctorum vel testandam ac munerandam sanctitatem, vel dicta confirmanda, edita esse divina virtute miracula, neque illum tamen commemorant. At si quis ex professo Sancti cujuscumque historiam scribat, nihil eum praeterire consulto fas est, quod sit ab eo dictum aut factum praclare, aut ejus causa susceptum a mortalibus, aut denique patratum a Deo.

§ IV. Acta vetera Sanctorum a Latinis collecta. Legenda Aurea defensio.

Latinorum plures similia moliti sunt opera; alii succincte pulcherrima Sanctorum gesta complexi, alii ornare ea stylo aggressi; alii sat habuerunt, undecumque exscripta in unum apte congerere. S. Ceranium Parisiorum Antistitem praedicat Warnaharius Tergeminorum Martyrum certamina, ac Desiderii Lingonum Episcopi, exarari a se jussisse, cum Sanctorum Martyrum gesta ad laudis suae cumulum pro amore religionis congregare in urbe Parisiaca devotus intenderet. Vitas Patrum, quarum aliquas ipse composuit, alias in unum volumen fortassis rededit S. Hieronymus, ut 17 Januarii ad vitam S. Antonii § 9 disseruimus, quia id opus ab aliis deinde auctum, adjectis etiam libris aliquot qui solum exempla quaedam illustriora aut apophthegmata anachoretarum continerent, hic praetermittit.

Qui sanctorum Antistitem Severini Septempedani et Victorini Amitermini, quae ex vetustissimis codicibus descripta VII Januarii habentur, acta composuit, is plurimum se Sanctorum res gestas coacervasse significat, non indiligens auctor, etsi nobis ignotus: *Hucusque*, inquit, *nos Patris Hieronymi dicta referentes per interpretem locutus lector advertat: reliquum opus ut sermo noster est, vestra caritas libenter audiat. Quae enim singulis de Sanctis fidei auctore comperimus, in historiam misimus, ne laterent homines quorum Deum non latere virtutes.*

Singula fere monasteria istiusmodi volumina vel ab aliis describere, vel consarcinare paria sibi, ut suppetere quae et publice in conventibus ad virtutum institutionem legerentur, et privato cujusque studio volerentur. Duos memorat Georgius Wicelius in praefat. ad Hagiologium Fuldenses Monachos, quorum alter Ruggerus pietate ac doctrina praestantissimus sex ingentia volumina composuerit circiter annum 1136. Est is fortassis Ruggerus, qui xxxix nobilissimi illius cœnobii Abbas memoratur a Bravero nostro Fuldens. Antiquit. lib. 4, diciturque libris peregreiis bibliothecam instruxisse, obiisse 3 Junii 1177. Ante Ruggerum hunc diligentissimum scriptorem, inquit idem Wicelius, sudarat in eodem lucubranda studio Arnodulphus cœnobita facundissimus. At neutrum existimo vitas ipsas suo stylo compo-

suisse, saltem omnes, sed ab aliis antea editas coacervasse. Argumento mihi est codex Fuldensis olim Rosweydo nostro commodatus, perantiquus, planeque vel unus eorum quos Ruggerus collegit, vel ex iis descriptus; qui tamen Vitas continet quas alibi in melioris notae mss. passim reperias. Ut autem Fulda, fuere in ceteris quoque asceteriis qui tum alia praestantia volumina tum praesertim Sanctorum historias vel scriberent, vel aliunde curarent, monachi et Abbates. Sed de iis praecipue quaerimus, qui suas lucubrationes emisere in lucem, ut pluribus prodessent.

Vincentius Bellovacensis ex ordine Praedicatorum praeter alia Speculum historiale scripsit, quod ab orbe condito ad sua perduxit tempora, ad annum videlicet 1244, quo scribebat, ut lib. 31, cap. 103, testatur. Ei operi pleraque ex actis Sanctorum inferat, multa ex *Helinandi monachi Frigidimontis, viri religiosi et facundia disertis*, chronicis mutuatus, ut lib. 29, cap. 108, fatetur: uti ex ipso Vincentio plurima in sua chronica transtulit S. Antoninus. *Bellovacensem* appellatum esse Vincentium arbitror a diutina apud Bellovacos commoratione, licet non desint qui ortum e Bellovacis velint, quem alioquin plerique gente Burgundum faciunt. Nam falli omnino videntur, qui Bellovacensem fuisse Episcopum existimant, Sixtus Senensis, Possevinus, Bellarminus, Vossius, Miræus: quibus refragantur qui illius urbis historiam accurate scripserunt, Lovetus et Loisselius, quique Gallicanorum Antistitum catalogos confecerunt Claudius Robertus et Joannes Chenu Biturix.

Diutissime in omnium manibus fuit *Legenda Aurea Jacobi de Voragine* ex eodem Ordine Praedicatorum. Est *Vorago*, unde vel ortus vel certe cognomen duxit Jacobus, in ora Ligustici maris Genuam inter ac Savonam oppidum, quod olim *Vicus Virginis* in tabulis itinerariis appellatum videtur, Itali *Varaggio*, alii *Viragine*, alii *Veraze* appellant; Leander *Virgium*, alii *Voragium*; Ubustus Folieta videtur *Varaginem* dici velle, cum Jacobum *Varaginensem* vocet, ut mox dicemus. Fuit Jacobus Theologiae professor, doctissimus vir ac sanctissimus, meritoque a Baptista Michaelae Pio, Leandro Alberto, Fernando de Castillio, aliisque laudatus. Archiepiscopus Genuensis anno 1292 electus, probante Nicolao IV, Pontifice maximo, *moribus*, inquit Jacobus Philippus Bergomensis, *et doctrina ac dignitate magno in pretio fuit, atque Genuensem suam Ecclesiam verbo et opere plurimum juvit.* Subdit deinde, illius libris enumeratis: *Hunc autem illum existimo Porchetum esse Genuensem Episcopum, de quo Blondus Foroliviensis in historiis suis dixit, quod cum ante pedes Bonifacii VIII, in die Cinerum se posuisset pro cineribus ex more suscipiendis; ubi cum ex more dici a Sacerdote consuetum est, Memento homo quia cinis es et in cinerem reverteris; Bonifacius Pontifex videns hominem, mutatis quibusdam verbis dixit: Memento, quia Gibellinus es, et cum Gibellinis tuis in nihilum reverteris: et sic cineres in oculos ejus injecti, non in caput, ut mos est, atque ita ipsum Archiepiscopatu privavit, licet postea illum restituerit.* At cui id credibile videatur, cum etiam ante Bonifacii pontificatum pacem Guelfos inter ac Gibellinos conciliavit Jacobus? Testatur id Folieta lib. 6, histor. Genuen. *Tantus novus hostis additus*, inquit, *insternas discordias, quae inter Guelfos et Gibellinos per 30 annos civitatem continenter vexarant, ad aliquantulum tempus consopivit. Qua in re opera et officium seduli Pastoris Jacobi Varaginensis Archiepiscopi, viri pii et sancti, constitit: qui hortando, monendo, rogando, divini Numinis discordias abominantis metum injiciendo, non prius abstulit incepto quam inchoata consilia ad effectum perduxit. Eo igitur auctore concordia et pax inita est anno ejus seculi nonagesimo quinto. Hæc Folieta.* Qui consequens est, ut, licet eae postea recruduerint similitates, alteri se parti fautorem adiutoremque junxerit

Vincentius Bellovacensis in Speculo;

Jacobus de Voragine,

Episcopus Genuensis,

Gibellinorum non fautor,

sed pacificator,

Acta SS. collegit S. Ceranium Ep. Paris.

alique anonymi,

praesertim monachi,

ut Ruggerus et Arnodulphus Fuldenses;

(de cuius suc-
cessore explo-
sa fabula)

junxerit Antistes? Quid quod alienum illud est quod narratur, Pontificis Maximi majestate? Non tamen de Jacobo ea primum conficta fabula est, sed de Joanne Porchetto Spinola, ejus successore; credo quod Spinolæ tunc omnes (si domum unam exceperis) Gibellini erant, illiusque adeo factionis principes. Et Flavium Blondum vel negligenter legit Bergomensis, vel in ipsius Chronico transcribendo incuriose et oscitanter se gessit librarius. Verba Blondi historiar. ab inclinat. Rom. imperii Decad. 2, l. 9, sunt hæc: *Jacobo de Voragine Genuensi Præsuli suffectus est Porchetus Spinola Minorum Ordinis qui pro confirmatione ad ipsum Bonifacium, etc. et eum archiepiscopatu eadem die privavit quem et paulo post restituit. Designatus est Archiepiscopus Porchetus anno 1299, ut ex Bonifacii VIII bulla, in Non. Februarii, pontificatus ejus an. 3, data patet, apud Lucam Wadingum to. 2 Annalium Minorum, in qua eum appellat Ordinis Fratrum Minorum professorem, litterarum scientia, honestate morum, et aliis virtutum meritis redimitum. Paria de eo prædicat in duabus bullis XVI et XV Kal. Septembr. 1301 datis, quibus archiepiscopatum ei restituit.*

in Legenda
Aurea, sive
historia Lon-
gobardica.

Ea igitur explosa fabula, nunc de Jacobi Legenda dicamus. *Præter Ecclesiæ regimen, inquit idem Bergomensis, et ante episcopatum et in ipso episcopatu multos commentarios succo plenos composuit, et multas Sanctorum Vitas diffusas atque dispersas in unum volumen collegit. Hæc est Aurea illa Legenda, sive historia Longobardica, utroque enim nomine insignitur; quod Fernandum de Castillio fugit: is enim historiae Prædicat. I par. lib. 3, cap. 49, inter Jacobi opera recenset magnum volumen de vitis Sanctorum, Chronica Genuensium, historiam Longobardicam. Sed unus idemque est liber de Vitis Sanctorum, et historia Longobardica: quæ quia plurimas celeberrimorum Sanctorum vitas, eorumque qui in Ecclesiæ Romanæ Calendariis inscripti, succincte complecteretur, avide descripta et omnium volutata manibus est, et postquam ars typographica inventa est, sæpius recusa.*

in qua rudi-
culæ præfa-
tiones;

Aucta est deinde quibusdam aliis adjectis ad calcem historiis Sanctorum. Sed addidit alius (ut puto) quispiam vitis nonnullis ineptam et ridiculam nominum interpretationem, indignam sane Jacobi eruditione; ut cum dicitur *Aegidius formari ab e quod est sive, et geos quod est terra, et dyan quod est clarum, sive divinum; Timotheus, quasi timore tenens, vel a timore et theos; Symphorianus a symphonia; Hippolytus ab yper quod est super, et litos quod est lapis; Sixtus a sios quod est Deus, et status, quasi divinus status; Vedastus quasi vere dans æstus.* Omitto cetera non minus absurda; quæ cum indocti homines pro pulpitis identidem declamarent, nauseam et risum movebant eruditibus, seque ipsos et Sanctorum historias in summam adducebant contempionem. Unde illa sunt Georgii Wicelii in præfat. ad Hagiologium: *Post extitit Jacobus Voraginis Præsul Genuensis, qui vixit an. 1290.*

in eam Georgii
Wicelii cen-
sura

Verum quid is præstiterit vel cæco perspicuum sit. Longe melius Voragine de Ecclesia meritis Petrus Lombardus, qui post Voraginem scriptavit, multa mutuatus ad verbum ex scriptis veterum; id quod conferenti inter se libros facile adparet. Mythologiæ ille impensius indulget: quamobrem in tantum contemptum abiit apud omnes cordatos. Hac profecto Lombardica hæcenus nimium usæ, seu abusæ potius, cathedræ sunt, contemptis interim aut certe neglectis Sanctorum actis, quæ nobis Ecclesiastica historia Eusebio Pamphilo auctore offerebat in Christi gregem divulganda. Nec vulgares passim bibliothecæ in monasteriis continent historicum quid de Sanctis, præter hanc unam Lombardicam, quam cur Auream vocent demiror. Sub eisdem annos, ni fallor, consarcinavit Vincentius Belvacensis Speculum illud suum, qui ipse quoque compiler Voragini præferri meretur.

refutata;

Hæc Wicelius, severius quam solidius. Quis enim

ille est Petrus Lombardus, qui post Voraginem scriptavit? An Magister sententiarum, Parisiorum Antistes? At qui post Voraginem scriptavit, qui 140 annis eum antecessit? Et quam ille historiam scripsit? An Petrus Comestor Presbyter Trecentis auctor historiæ scholasticæ, quam solum usque ad eadem Apostolorum Petri et Pauli perduxit? Et hic Lombardo suppar, antequam natus esset Jacobus de Voragine, migravit e vita. Ubi vero mythologiæ studet Jacobus, bone Wiceli? Ego certe non omnia probo quæ ille scribit; quin tamen vetera secutus sit monumenta, non dubito, et plurimas ejus historias reperio cum veteribus et genuinis congruere: non omnes evolvi; nec necesse est, cum fontem reperi, rivos consecrari: sed si prius in hos incidi, an etiam ex illo ducti sint, an non fluant lutulentis, an non pigro lapsu repant, an non aliunde palustrem undam trahant, juvat dispicere: quam, inquam, brevioribus aut paraphrasticis adjungere fidem par sit, ex veterum statuo cum ipsorum scriptis collatione. Censeo igitur, injuria, ut plurimum, neotericorum judiciis vapulare eam Legendam. An omnia quæ de Sanctis dicuntur, nisi sint ex Eusebio sumpta, aspernabitur Wicelius? Unde ipse S. Bennonis, S. Claræ, S. Aegidii, S. Augustini, et aliorum plurimorum gesta accepit? ut omittam sane ridiculum illud, quod Caroli Magni vitam se ex Plutarcho dare, nimis oscitanter in margine adscribat. Deinde quam illud falsum, nullas in vulgaribus cœnobiorum bibliothecis præter hanc Legendam extare Sanctorum historias! Nullum contra reperire est antiquum monasterium, quod quidem hæreticorum ævi hujus effugerit rabiem, quin aliqui in eo præclari de Sanctorum rebus gestis codices extant, ac plerique antiqua manu exarati. Bellovacensem denique Voraginesi præfert Wicelius. Habebit me in eo suffragatorem, sed non etiam, ut sub eisdem annos, quod ipse ait, scripsisse utrumque confitear, cum hic anno 1298 ille 1256 dicatur decessisse: neque illum cum amplector, hunc repudiabo, et censoria severitate perstringam: non idem utriusque institutum est. Latius evagatur Vincentius, neque sola Divorum Acta complectitur, neque ea apte ad fastos Ecclesiasticos distribuit.

acrior Jo. Lu-
dovici Vitis,

Wicelio severius aliquanto acerbiusque de Legenda Aurea pronuntiat Joannes Ludovicus Vives lib. 2 de causis corruptarum artium in hæc verba: *Quam indigna est Divis et hominibus Christianis illa Sanctorum historia quæ Legenda Aurea nominatur, quam nescio cur auream appellent, cum scripta sit ab homine ferrei oris, plumbei cordis. Quid fœdus dici potest illo libro? O quam pudendum est nobis Christianis, non esse præstantissimos nostrorum Divorum actus verius et accuratius memoriæ mandatos, sive ad cognitionem sive ad imitationem tantæ virtutis! Ludovicum Vivem semper permaximi feci, singulari eruditione, gravitate, prudentia virum; planeque illi assentior, præstantissimos Divorum actus accuratius debuisse, quam vulgo factum sit, mandari litteris. Sed quod Legendæ illius auctori ita maledicit, ut virum sanctum et sapientem plumbei cordis, oris ferrei appellat, id sane miror, in homine præsertim gravi et moderato. Hauserat id fortassis a Desiderio Erasmo præceptore suo, severissimo Aristarcho, qui nullum prope scriptorem intactum et non censoria virga notatum præterit, hoc etiam ridiculum quod ea arrosit sæpe quæ nec intelligebat nec didicerat. Fuerit Jacobus stylo minus compto, ut illa erant tempora, at erat non modo doctus et pius, sed prudentia judicioque singulari, ut quam probabilia essent quæ scriberet, Vive Erasmoque melius potuerit judicare.*

refutata;

Ejus porro opus ad veterum exemplarium fidem castigavit, additisque aliquot Sanctorum historiis auctus reddidit, Claudius Rota ex eodem Ordine Prædicatorum, sacræ Theologiæ professor, ediditque Lugduni, anno 1519, ut Possevinus testatur: ego so-
lam

eadem Legen-
da a Claudio
Rota recogni-
ta:

lam anni 1531 editionem vidi. Citat Molanus in Annotat. ad Usuardum 23 Julii, cum de S. Magnerico agit, *Legendæ tomum 2*. Is est tomus, qui *Historiæ Sanctorum novæ* inscribitur. Tomum 2 *Legendæ* appellat Molanus, quasi primus sit historia Longobardica. Eum ita citat Georgius Colvenerius Scholius in Floardardum l. 1, c. 6. *Plenius*, inquit, et *perfectius inter Vitas Sanctorum Colonia excusæ in folio, in ipsa adhuc quasi typographiæ infantia anno 1483*. Habeo Lovanii editas a Joanne de Westphalia an. 1483. Auctorem aut collectorem earum Vitarum aliquando citavi Antonium Liberum Susatensem, itaque mihi vir quidam doctus persuaserat. Extat illius ad calcem ejusdem tomi in Colonia Agrippinæ laudem carmen: quod tamen et in aliis libris excusum audio; neque quis hoc opus coagmentarit, sat scio.

Acta quoque SS. collegit Petrus Calo Clodiensis;

Tradit Volaterranus lib. 21 *Petrum ex oppido Clodiensi aliorum Sanctorum ab Jacobo præteritorum historiam scripsisse*. Non tam præteritorum a Jacobo historiam collegit Petrus, quam aliud opus ipse confecit, alia methodo, ac mole majore. De eo Petrus de Natalib. in Prologo Catalogi SS.: *Novissimus omnium F. Petrus Calo Venetus, ejusdem Ordinis (Prædicatorum nimirum, non Minorum, ut scripsit Possevinus) Sanctorum multorum, quorum Vitas, passionum, et nomina undecumque sumere valuit, grandi volumine, et diffuso opere dilatavit; quod ejus prolixitate nedum commendare memoriæ, sed nec intente legere quis poterit, nisi longævitate temporis et assiduitate lectionis*. Vixisse eum anno 1300 scribit Leander Albertus de viris illustr. Ord. Prædic. *Nec longe abest, inquit, Petrus Calo Clugiensis cum Vitis Sanctorum fuscæ a se editis mccc. Idem in Descriptione Insularum quæ circum Venetias jacent, cum de Fossa Clodia oppido, quod Chioggia vel Chioza nunc Italis dicitur, agit, ita scribit: Urbem hanc ortu nobilitavit Petrus Calotius Ordinis Prædicatorum monachus, qui admodum exacte ingentia duo volumina de vitis Divorum scripsit, quæ in Bibliotheca Dominicana Bononiæ servantur*.

Bernardus Guido Ep. Lodeven.

Eadem prope ætate vixit Bernardus Guido ex eodem Ordine, qui an. 1324 Lodevensis in Gallia Narbonensi Episcopus factus, anno 1331 decessit. Is insigni præditus eruditione, et ad Albigenensium extirpandos errores laboris multum suscepit, et complura scripsit volumina, quæ Tolosæ in monasterio Prædicatorum feruntur asservari, nedum typis excusa. Sunt in his tomi aliquot de Vitis Sanctorum, insigni studio collecti, et fere ex antiquis eorum actis, quamquam hæc, ut ex titulis datur intelligi, plerumque contraxerit, iis quæ minus probaret recisis. Nondum eos tomos ut viderem configit, quorum tamen plura etiam alibi esse exemplaria dicuntur: at quasdam ex iis sum transcriptas Vitas amicorum opera nactus.

S. Antoninus in Chronic.

S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus, et ipse ex Ordine Prædicatorum (quasi hæc familia præ reliquis ad Sanctorum illustrandum honorem jam olim peculiariter incubuisse videatur) præter alia plurima quæ erudite composuit, Chronicon conflavit in tres partes distinctum, ab orbe condito ad Pii II pontificatum, sive Christi annum 1439, quo et ipse decessit sanctissimus Antistes. In eo opere pleraque de Sanctorum rebus gestis ex aliis accepta scriptoribus intexuit.

Petrus de Natalibus in Catalogo,

Suppar prope S. Antonino fuit Petrus de Natalibus, Episcopus Equilinus, (in Equilia, sive Equilia insula Anassi Fluminis ostio objecta, ea sita olim sedes, Gradensi Patriarchæ subjecta) qui ingentem collegit Sanctorum Catalogum, addita singulorum Vitæ epitome, ubi eam reperit. Ipse de suo opere ita loquitur in prologo: *Hæc igitur attendens ego Petrus de Venetiis, Equilinus Episcopus, inter Sacerdotes minimus, et Ecclesiæ Praelatos indignus, Sanctorum exiguitatem Ecclesiæ notam, ex prænominatis omnibus codicibus et voluminibus, nec non ex aliis pluribus diversarum Ecclesiarum antiquis libris et passionariis, quos-*

cumque invenire potui, non sine multis laboribus crebrisque vigiliis studiosius recollectam, et per consequens ceterorum Beatorum nobis ignotam infinitam multitudinem, brevi opusculo cupiens, ut Deus annuerit, honorare; quatenus eorum meritis post agonem coronam excipiam; et ne talentum mihi qualiscumque gratiæ creditum terræ suffodiam; quinimo Domino etsi non quincuplatum, vel saltem restitutum duplicatum, ad utilitatem filiorum militantis Ecclesiæ, Sanctorum omnium novi et veteris testamenti nomina, gesta, vitas, passionum, et triumphos compendioso stylo substantialiter recollecta, illustrium virorum fretus auctoritate, Sanctorumque omnium capitibus Jesu Christi, et beatæ ipsius genitricis Mariæ, XII Apostolorum, atque cunctorum supernorum civium confusus patrocinio, præsentis catalogo curavi retexere et brevissima oratione narrare. Editus est Petri Catalogus Vicentiæ opera Henrici de S. Ursio an. 1493 ac sæpius postea.

De hoc auctore ita censet Wicelius: *His omnium novissimus accessit inter recentiores diligentior hagiologus Petrus de Natalibus Præsul Equilinus, et Petrus Calo Venetus. Pergratæ brevitati studuit Equilinus, et quam minimum intexuit mythologiæ, quo commendatior ejus apud nos fama est*. Alii quoque eum longe Jacobo de Voragine præferunt. Si de numero agatur Sanctorum, quorum ille nomina collegit, lubens assentior; sin diligenter veteris historiæ statera examinata, certisque testimoniis ceu momentis librata quis requirat, næ ille in multis etiam Voraginesi cedit: ut merito Joannes Vasæus in Hispaniæ Chronico cap. 3, in aliquibus eum *judicio legendum censuerit*.

non omnino accuratissimus;

Gentius et Gilemannus.

Suppar Equilino fuit Joannes Gilemannus monasterii Canonicorum regularium in Rubea-valle juxta Bruxellam in Brabantia Supprior, qui summo labore atque industria Vitas Sanctorum plurimas collegit et manu sua descripsit: quo in studio præclarum operam una posuit Antonius Gentius ejusdem cœnobii Prior. *Multum sane Gentio et Joan. Gilemanno, inquit Valerius Andreas in Biblioth. Belgica, universa debet Ecclesiæ, ob vitas Sanctorum plurimas ab interitu vindicatas*. Decessit Gilemannus an. 1487, Gentius 1543. Præclaris Rubææ-vallis mss. voluminibus et Surius olim, procurante Joanne Molano, et nos usi sumus.

§ v. Acta SS. recentius collecta. Præclarum Laurentii Surii opus.

Quod Cardinalem Bellarminum dicere solitum accepimus, seculum hoc, quo vivimus, seculum esse Sanctorum, propterea quod Deus dona sua, et præclaras paradæ sanctitatis rationes videatur largius quam superioribus ætatibus communicare; id ad eam trahere sententiam possumus, ut nunquam antehæc perinde Sanctorum acta illustrata fuisse dicamus, atque hoc seculo, quo plurimi certatim, typographiæ præsertim artis adjuti præsidio, in ea erunda et tenebris et dilucidanda incumbunt: etsi plures in profana antiquitate illustranda, fructu minori, laborent. Non persequar omnes quorum hoc sacro in studio desudavit industria: præcipuos solum, quorum latius patuit labor, percensebo.

Acta SS. recentiores collegere,

Boninus Mombritius Mediolanensis duo ingentia volumina edidit, quibus acta Sanctorum complexus est, ut ea in mss. codicibus reperit, ita fideliter, ut ne menda quidem descriptionis correxerit, quæ minus jucundam lectionem reddere solent. Dieavit illud opus, quod *Sanctuarium* inscripsit, honestissimo Equiti Cicho Simonetæ Ducum Mediolanensium Secretario.

Mombritius,

Jacobus Faber Stapulensis Martyrum agones antiquis ex monumentis genuine descriptos publicare moliebatur, ut testatur Saussaius; at librum tantum unum e typis emisit, continentem agones Martyrum per primi mensis seriem, quem Antonio a Prato Cancellario Franciæ dicavit, initio anni 1525. Eum tomum non vidimus: habuerat Rosweydyus, ab amico fortassis

Faber Stapulensis,

sis commodatum; atque ex eo quorundam acta Sanctorum descriperat.

Wicelius,

Georgius Wicelius multos edidit libros, quibus nascentia tunc hæreticarum portenta opinionum jugularet, alios quibus afflictos Catholicorum animos confirmaret: in his est *Hagiologium, seu de Sanctis Ecclesia, Historia Divorum toto terrarum orbe celebrimorum, e sacris Scriptoribus summa fide ac studio congestæ, ac juvando pariter atque ornando Christianismo, in Presbyterorum pie doctorum manus emissæ*. Id ipse Hagiologium Alberto Brandenburgico Cardinali Moguntino Electori dicavit an. 1341. Queritur tamen sibi librorum ad id opus apte elucubrandum necessariorum copiam defuisse.

Lipomanus,

Utilius eodem in genere laboravit Aloysius Lipomanus Episcopus Veronensis, qui plurimas Sanctorum vitas a gravissimis et probatissimis auctoribus conscriptas edidit, suaque adiecit scholia adversus modernorum hæreticorum blasphemias et deliramenta. Primum volumen prodit anno 1331, in 4 libros distributum, Vitas Sanctorum 163 completens. Secundum an. 1333 continetque Vitas 223. Tertium an. 1334 tres habet partes, prima Vitas varias continet, secunda Palladii historiam Lansiacam, tertia S. Gregorii Turonensis libros de miraculis Martyrum, S. Juliani, et S. Martini Episcopi. Quartum volumen eodem anno 1334 editum, 270 Vitas complectitur. Quintum an. 1336 Vitas Sanctorum mensis Novembris, Decembris, Januarii, Februarii a Simeone Metaphraste Græce scriptas, versas a Gentiano Herveto Gallo. Sextum an. 1338 Vitas mensium Maii, Junii, Julii, Augusti, Septembris, Octobris ab eodem auctore scriptas. Septimum in tres partes tributum anno eodem: pars prima continet Vitas Martii et Aprilis, interprete Petro Francisco Zino Veronensi; secunda alias ex mss. Cryptæ Ferratæ, interprete Gulielmo Sirleto Protonatorio Apostolico, qui deinde Romanæ Ecclesiæ Cardinalis fuit; tertia Pratum Spirituale Joannis Moschi. Octavum (quod ad Bergomensem Cathedram a Veronensi translatus concinnarat, descriptis et variis sanctis Patribus Divorum historiis, et in quatuor partes distinctis) ipso jam vita functo edidit illius nepos Hieronymus Lipomanus an. 1360.

Surius,

At nemo hactenus Laurentii Surii Carthusiani studium et industriam æquavit. Is Lubeca ortus, Francofurti ad Oderam et Coloniae Agrippinæ litteris dedit operam; atque hic ætatis anno vigesimo, Christi 1542 in Carthusianorum Ordinem cooptatus, et vitam ipse suam sanctissime instituit, et aliis qua posset ad Christianam pietatem excitandis, aut a profana hæreseon novitate revocandis, prodesse studuit. Itaque gravissimorum religiosissimorumque virorum tum asceticas ad fovendam pietatem, tum polemicas commentationes ad propugnanda adversus novatores fidei nostræ mysteria accommodatas, Joannis Tauleri, Joannis Rusbrochii, Florentii Batavi, Henrici Harphii, Henrici Susonis, Michaelis Episcopi Merseburgensis, Joannis Fabri, Joannis Gropperi, Martini Eisengrini, Fr. Staphyli, e Teutonico sermone in Latinum vertit. Deinde quatuor tomos Conciliorum Ecclesiæ collegit. Alia denique composuit opera: sed quod huc facit, maxime læti et uberes exitere fructus sex tomis quos de vitis Sanctorum scripsit. Nam a Lipomano paullo ante evulgatas, in ordinem sacris Ecclesiæ Romanæ fastis apte respondentem redegit, plurimis tamen, quæ suo instituto minime congruerent, prætermisiss: ex variis deinde mss. codicibus, quos partim Gervinus Calenius Jurisconsultus hinc inde collegit, partim ultro viri pii, juvanda Reip. Christianæ studio, submisere, alias plurimas Sanctorum historias, graves et fide dignas, adiecit; atque sex tomis comprehensas in lucem edidit anno 1570, et quinque sequentibus. Profitetur autem se in id summopere incubuisse, ne quid vanum aut commentitium,

aut parum graviter conscriptum, in suos tomos admittet. Quæ etiam causa fuit, inquit, ut plerasque, imo permultas historias omiserim, non quod contemendas putem, sed ne habeant ullam occasionem ad maledicendum nati hæretici nostri, vel calumniandi labores meos, vel Ecclesiæ Dei insultandi. Et sapienter sane quidem illud ab eo provisum, ut, qui edendis Divorum actis, assiduam bonorum operum exercitationem omni ætate viguisset apud eos qui Deo cuperent placere demonstraret, non vero inanem illam et stolidam fiduciam, quam, aliena vel imbecillitati palpantes vel malitiæ obsecundantes, inculcant hæretici, ei qui fidem habuerit Deo, nequaquam imputatum iri sua flagitia; nihil ipse afferret, quod illi vel arguere falsitatis possent, vel quoquo modo sugillare. De stylo ipse profitetur: *Equidem ut etiam erudito lectori gratificarer, vitas aliquot rudi stylo conscriptas, aliquanto Latiniore reddidi; maxime quarum auctores nondum comperi: nonnumquam vero etiam illas nonnihil elimavi, quæ habent suos quidem auctores, sed sic scriptæ erant ut delicatas aures eorum qui sermonis elegantia delectantur, facile offenderent.*

quibusdam prudenter omissis.

stylo quandoque limato:

Probavit laborem suum Surius piis omnibus, etiam summis Ecclesiæ Pontificibus Pio V et Gregorio XIII. Cum celeriter essent exemplaria divendita, et multæ interea vitæ e variis suppeditatæ locis, cœpit eosdem tomos recognoscere ac locupletare, et denuo edere in lucem. Cumque ad finem prope Junii mensis pervenisset, anno 1578 Christi, ætatis suæ 36, die 23 Maji ad Beatorum (ut confidere fas est) contubernium evocatus est, eorum fructibus præmiis quorum certamina scriptis mandarat. Jacobus Mosander, et ipse Coloniensis Carthusiæ alumnus, in opus successit, et tum reliquos tres tomos auxit, tum septimum, ad quem concinnandum copiosam materiam Surius congesterat, ipse quoque plures aliunde nactus vitas, vice supplementi edidit, adjecto Adonis Martyrologio, quod ex quatuor pervetustis codicibus sua manu descriperat.

ejus opus auctum ab ipso

et Mosandro,

Cum vero etiam secunda editio distracta esset, et multi tamen vitas SS. expeterent, tertia adornata est, sed multo locupletior: auctores sua nomina prodere noluerunt; quid præstiterint, ita Lectori aperiunt: *Inprimis, ne cui calumniandi ansa daretur, nihil de novo inseruerunt, nihil immutarunt, in quo non religiose adscriperint, unde unumquodque nacti sint. Vitas vero, quæ de novo additæ sunt, stellulæ signo in indice cuilibet mensi præfixo notari curarunt. Aliæ crucis signo notatæ sunt, quæ a Surio vel stylo mutato vel eliminato editæ, jam vero substitutæ sunt prout ab ipsis auctoribus conscriptæ fuerunt. Quas quidem ut non accurate quæsierunt, ita oblatas inserendas putaverunt, non ut Surium reprehenderent styli mutati ergo, sed partim ut iis ex parte satisfaceret, qui illud a Surio factum non fuisse cuperent, partim etiam ut videant quam bona Surium ratio ad styli mutationem aegerit.... Quas vero antehac vitas edidit Surius, in iis si quid occurrebat, quod non omnino sua fide constare videretur, id ex aliis auctoribus, et Cardinalis Baronii præsertim Annalibus Ecclesiasticis (cui hac in parte plurimum debetur) margini annotandum judicarunt. Omnes autem vitæ tam antehac editæ, quam de novo insertæ, in certa capita et paragraphos distributæ sunt, et in summitate paginarum dies mensis quo occurrunt adscriptus, ut facilius esset lectori modus aliquid inveniendi et annotandi. Opus hoc, sane egregium, in duodecim partitum tomos anno 1618 Joannis Krepsii et Hermanni Mylii sumptibus excusum est.*

ab aliis interpolatum et auctum.

Ex Surio hauserunt Franciscus Hærens, Zacharias Lippelous, Cornelius Grasius, alique innumeri qui Latine, Italice, Hispanice, Teutonice vitas Sanctorum deinceps edidere; quos recensere operæ pretium non est, quia non tam auctorum indicem hic texo, quam commemoratis quæ hactenus generatim atque univèrse de gestis Sanctorum scripta atque edita sunt, quem mihi in hoc opere scopum proposuerim ostendo.

Quare

Quare eos quoque prætermitto auctores, qui religionum Ordinum annales conscripserunt, quique singulorum cœnobiorum, urbium, provinciarum antiquitates, sacras præsertim, eruerunt ac illustrarunt; qui tamen omnes magno mihi subsidio fuerunt et adjuvamento.

§ VI. *Heriberto Rosweydo adumbratum de Sanctorum Actis opus.*

Postremus ad hanc messem animum admovit ac manum Heribertus Rosweydu e Societate JESU, acer judicio vir, stylo robustus, omnibus disciplinis et doctrinis politus ac perfectus. Quo ille intenderet, quæ colligere, qua ratione ac modo, quibus demessa condere horreis ac granariis vellet, ipsemet docuit, editis an. MDCVII *Fastis Sanctorum, quorum vitæ in Belgicis bibliothecis manuscriptæ.* Hisce fastis veluti specimen totius operis annexit SS. Tharaci, Probi, et Andronici Acta Præsidialia, olim mutile edita a Baronio. Sed ipsum audire præstat, ita scribentem:

Ego sane etsi Sanctorum historiarum optime velim, et si otium sit, non omnino nihil in ea possim, imitabor hodie pictores sciographos, qui antequam rem ipsam vivis coloribus exprimant, soliti prius rudia quædam lineamenta ducere, et imaginem ipsam (liceat cum D. Augustino) liciare. Ita si rubrica, si carbo, si creta aberravit, de facili reformant, et futuræ imagini perfectum exemplar statuunt. Non ita pridem mihi Sanctorum historia omnis ætatis, sexus, nationis, ex variis Belgicæ Bibliothecis collecta, descripta, ab amicis transmissa, indesque moles crevit. Quam priusquam in ordinem redigam, et quamque vitam genuino suo penicillo depictam præsentem, placuit hanc sciographiam præmittere, ut si vel a me in hoc sacro instituto erratum, vel sicubi ad Ecclesiasticam hanc pinacothecam perficiendam vel tabula vel color aliquis desit, is ab Sanctorum amatoribus liberali manu communicetur. Stabit sua liberalitati gratia, et vel leve beneficium ibit in posterum.

Historiarum totius adumbratio eccista. Tomi XVI de Vitis Sanctorum. I. De vita Christi et festis ejus. II. De vita B. Mariæ et festis ejus. III. De Sanctorum festis diebus publice solemnibus. IV. Ceterique ad XV de Sanctis mense Januario, Februario, etc. XVI. Martyrologia variorum. Tomi duo Illustrationum in vitas Sanctorum: quorum primus est Annotationum, qui constat octo libris. I. De Auctoribus vitarum Sanctorum. II. De tormentis SS. III. De imaginibus SS. IV. De ritibus Ecclesiæ, quorum hic mentio. V. De ritibus profanis, quorum hic mentio. VI. De tempore, seu Chronologia. VII. De locis, seu Chorographia. VIII. De verbis obscuris ordine alphabetico. Et si quæ alia explicatu digna occurrunt, vel explicanda monebis Lector. Secundus est Indicium. I. Index nominum Sanctorum ordine alphabetico. II. Index et tabula omnium SS. cum notatione patriæ, status, laureolæ, temporis, loci, auctoris vitæ. III. Index per status SS. ut Religiosus, Virgo, vidua, conjux, etc. IV. Index per officia Sanctorum, Apostolus, Episcopus, etc. V. Index topologicus, seu index SS. per provincias, Italiæ, Franciæ, etc. VI. Index locorum, ubi coluntur Sancti tamquam Patroni. VII. Index nominum SS. pro curationibus certorum morborum. VIII. Index eorum SS. qui Patroni certorum officiorum. IX. Index nominum propriorum hominum, locorum, urbium. X. Index sacræ Scripturæ, quæ in vitis explicatur. XI. Index controversiarum. XII. Index catechisticus. XIII. Index rerum et verborum ordine alphabetico. Et si quæ alia notatu digna se offerent vel notanda suggeres Lector.

Modus tractandi hic iste: I. Conquirere undique vitas ab aliis editas, ut Aloysio, Surio, etc. II. Easdem vitas cum MSS. et veteribus libris conferre, causa duplici: prima, quod sæpe primus et germanus stylus, quia rudis, in politorem ab editoribus mutatus: ex quo factum ut vitæ auctoritas sit imminuta, et historiæ veritas subinde labefacta, dum quædam non rite intel-

lecta in alium sensum vertuntur. Deplorant hoc viri docti, et præ ceteris Illust. Cardinalis in Annalibus. Nempe contingit iis quod pictoribus: ζωγράφοι ἐπειδὴν ἐξ εἰκότων μεταγράφουσι τὰς εἰκόνας, πλεῖστον, ὡς εἰδὲς, τῶν ἀρχετύπων ἀπολιμπάνουται. Illi enim, ait Magnus Basilius, cum ex imaginibus imagines depingunt, a prima, uti necesse est, forma ut plurimum recedunt. Ita est profecto, Ars veritatem perdidit, et quoniam styli gratia quaeritur, negligitur virtutum. Quo, quæso, tibi argentea facies surdo figurarum discrimine, ut materia conspiciatur, ipse ignotus maneat? Sancti honorem suum colore suo, non fucis exprimi amant: sciunt se virtutes suas strictim palliatas, non solum laciniatas reliquisse: malunt se nosci, quam vestem conspici. Secunda, quia sæpe vitæ non integræ editæ, dum nunc prologus, nunc miracula, nunc obscuriora omittuntur.

III. Vitas nondum editas, undequaque conquirere, et aliis ita, ut dixi, recognitis interserere. IV. Vitas omnes tam editas quam ineditas illustrare, obscura explicare, pugnantia conciliare, et alia præstare, quæ duobus libris præcedentibus Illustrationum promittuntur. Hæc res ipsa concepta tantum, non pertractata, tenuibus pro voto unius lineis adumbrata, sed ope operaque multorum coloranda.

Dein intermonita ad ipsos Fastos ista habet: Editas Sanctorum Vitas locis variis habeo varias, quarum syllabum hic non dedi, quod nullas operi miscere statuum, nisi vel exemplar MS. nanciscar, vel certe constet eas ipsas ex archetypis fideliter et integre expressas. Interest originalia Vitarum scripta semel extare, quod perparum fidei Breviatoribus sine istis. Quisque enim suo captu rem delibet, et dum suo palato consulit, alterum suo gustu privat.

Post Fastos, ante Acta SS. Tharaci et sociorum, ista subdit: Vidisti, legisti Sanctorum Fastos? quid nisi silvam non silvam? Ita, sine fructibus frondes, sine frondibus rami, sine ramis trunci. Maluisses, scio, præ omnibus fructum. Maluisses et ego una tecum. Sed novam facilius silvam seras, quam veteres passivitas disditas in unum locum arbores transferas. Vitæ ipsæ ita varie sparse, ita varie scripte, ut iis colligendis, recensendis, et tempore et impendiis non modicus opus.

Hæc ille; quæ ut legit Cardinalis Bellarminus, quæsitit qua ætate is esset qui ista promitteret. Ubi didicit jam annos fere 40 habere, sciscitatus est, an ei esset exploratum se ad 200 annos esse victurum? Neque enim, inquit, minori spatio temporis, ab homine uno res tanta perfici pro dignitate potest. Ut erat tamen magno animo Rosweydu, etsi tantum aberat ab absolute operatione, ut fundamenta, quæ cogitabat, vix omnino posuisse videatur; dixit tamen non diu antequam e vita decederet, jam LX natus annos, posse se annis singulis mensem sive tomum unum, recensere ac vulgare. Cogitabat enim vitas solas recensitas edere, uti SS. Tharaci, Probi, et Andronici Acta publicaret, absque Annotationibus, quas postea concinnaret; de iis vero Sanctis quorum non reperisset vitas, nihil omnino dicere statuerat. Pollicebatur autem se ipso mense Octobri, quo ineunte decessit, opus illud aggressurum.

Verum (ut ei tunc objectum ab amico) an, ut id potuisset præstare, tomis duodecim editis, LXXII, natus annos eo robore corporis, mentis vigore, memoriæ tenacitate, futurus erat, ut Annotationes tunc demum concinnaret? Quid iis Vitis erat facturum, quas plurimas, genuinas fortasse ratus, descriperat, ego ex aliis brevitas, imo et vitiatas, postea deprehendi? Ederet non examinatas? Alienum hoc ejus ingenio et gravitate. Ponderaret omnia suis momentis? annuo spatio majorem singuli menses operam postulassent. Distulisset in tempus aliud ambigua? Haud multo igitur Surianum opus superasset. Quid deinde iis futurum erat? an veluti atro damnata calcilo, vel blattis et igni fierent pabulum, ut ipse loquitur, vel cucullum pipperi facerent? Verum et Scripturibus et Sanctis ipsis insignis ea ratione inferretur injuria; quando

omnia genuina stylo primigenio.

sed dilucidata;

nec alia:

specimen dat:

sperans reliqua absolvere.

An id potuerit sexagenarius?

Rosweydu
majus de SS.
opus

adumbrat
an. 1607.

16 tomos
politicus,

unum Anno-
tationum,

alterum Indi-
cium;

quando et illorum scripta non examinata abolerentur, et horum benefacta ita leviter obtererentur, et vitæ sanctitudo in dubium fortassis vocaretur. An examinaret omnia diligenter, absolutis Annotationibus? qua ætate?

Potuit prius,

Ego quidem certe existimo, si cum Fastos edidit Rosweyodus, continuo calamum sumpsisset, et insudasset operi, excutere potuisse vitas omnes, etiam quæ non omnino certæ fidei videntur, et meditatam opus perficere, aut partem saltem ejus maximam, præsertim si adjutor ei aliquis idoneus obtigisset. Sed nimis ille multis distrahi curas suas et studia est passus; non quod quæ scripsit, publico utilia non fuerint, sed pleraque fieri ab aliis, ipso instruente, potuerunt, præsertim quæ Teutonice lingua edidit, illius præstantem summamque eruditionem minime exigentia. Nec defuere qui hæc inculcarent domestici externique monitores, quorum quidam vix convicio temperabant, aut desperare eum dicitantes, perfecti posse quæ esset meditata, aut nimis viribus confidere vitæque. Non destitit tamen undecumque quantam posset copiam vitarum coacervare, atque etiam plane easdem, ut in diversis codicibus reperisset, diversis diebus assignatas sæpius describendas curare: sed acervo veluti attentus custos incubabat, alia interim meditans, scribensque semper aliquid. Verum iis nunc querelis, quas non mihi magis, quam cum ille mortuus est, bonis omnibus justus quidam dolor expressit, abstinemus; et licet opus meditatam non absolverit; habeamus tamen gratiam quod id ita præclare informarit.

si unum id egisset.

§ VII. Auctoris hoc in opere propositum.

Acta Sanctorum hic

Nunc quid mihi propositum sit, quorsum spectet mea hæc commentatio, planum faciam. Nec vestigia Rosweyodi anxie ac sollicitè persequi animus est, ut quæ non fixa firmiter, parte aliqua operis absoluta, sed leviter pressa dumtaxat, idea quadam tenuibus lineamentis informata. Nec tamen recedam longius. Idem illi et mihi scopus Acta Sanctorum generatim indagare, e tenebris eruere, illustrare. Sed longius ego aliquanto quam ille aciem intendo. *Vitas* ille, ut dixi, nullas operi miscere statuerat, nisi vel exemplar manu exaratam nancisceretur, vel certe constaret eas ipsas ex archetypis fideliter et integre expressas. Tam angustas mihi met ego metas non pono. Nam cum maximorum etiam Sanctorum, et quidem plurimorum, mandata litteris acta non sint, aliorum interciderint; extet tamen utrorumque frequens apud Scriptores memoria; cur non licebit hic gesta eorum, ex iisdem accepta Scriptoribus, commemorare? Quid si aliquorum nulla quidem Acta in manibus sunt, qualia principio conscripta fuisse constat; reperiat tamen eorum epitome, nec stylo polita, nec satis ad historiæ normam exacta, et quandoque fortassis ab eo quod eruditi homines animo præceperint aberrans; cur hoc avido et famelico lectori ferculum subtrahas, etsi minus apte conditum videatur, nec quo e macello allatum sit noris, et num quidpiam maligne præceptum? Quid, cum neque ejusmodi extat monumentum, nec probati scriptoris testimonium; viget tamen Sancti alicujus memoria, ejusque celebrantur benefacta et miracula, vel sola populi fama, vel positis etiam imaginibus et anathematis; nefas fuerit, quid majorum sermonibus traditum sit, quamque id probabile videatur, exponere? Abstinentis his omnibus manum Rosweyodus: non ego; qui nihil, quod ad Sanctorum honorem amplificandum, conservandamque memoriam facere videatur, existimem esse negligendum. Sæpe etiam neque scripta veterum, neque recentiorum famam sequi datur, quod et acta nulla extant et penitus abolita memoria Sanctorum est: nomina tamen vetustis inscripta Martyrolog. sunt, quorum verba represento,

cum genuina et propria desunt,

ex aliis auctoribus collecta,

aut fama,

aut martyrologiis.

et si quod alibi vestigium apparet, scrutor et excutio diligenter.

Cogitabat præterea Rosweyodus vitas primum solas edere, postea de earum scriptoribus, horum ætate ac Sanctorum ipsorum, de utrorumque vitæ ratione, domicilli aut mortis loco, et aliis, quæ superius proposita sunt, disputare. Ego vero satius esse duxi, ad singulas id vitas agere; neque sat tuto in aliud tempus differri. Fieri enim potest, ut in Vitam incidat quispiam, quæ illi videatur vel ab aliquo probatæ fidei historico dissentire, vel receptæ chronologiæ non satis apte congruere, vel loca continere vulgo ignota; ideoque aut nunquam extitisse Sanctum illum, aut ficta esse et commentitia illius Acta suspicetur. Occurrendum igitur istiusmodi opinionibus est.

Actis addite Annotationes.

Virum egregie doctum audivi narrantem, se cum primum Vitæ Patrum ipsius Rosweyodi studio recognita et illustrata prodierunt, illico investigasse num inter eas esset Macarii Romani vita, illius qui juxta Paradisum habitasse dicitur, et trium monachorum ad eum iter: ea cum reperisset, neque satis Rosweyodi Annotationibus firmata, aut discussa, sprevisse se librum ea causa. Imprudenter ille quidem, qui ingentem thesaurum, cui vel unicus admixtus esset nummus adulterinus, contemnendum ideo existimavit; imo cum nec adulterinus quidem esset fortassis, sed monetæ ignotæ. Quid si Notationes nullas addidisset, quanto minus illius et aliorum fastidioso palato vita illa sapuisset? Quot inter Sanctorum Vitas sunt paribus aut etiam difficilioribus implexæ ambagibus?

ne spernantur.

Edidi xii Januarii vitam S. Kentigerni Pictorum Scotorumque Episcopi, sane admirabilem. Vir quidam eruditissimus, et in Anglicanarum rerum Scriptoribus versatissimus, cum mecum de Sanctorum Vitis haberet sermonem, rogatus a me est, quid de Joanne Capgravo, ejusve Sanctorum Angliæ Legenda sentiret. De sanctissimis hominibus, inquit, fabulas vel scripsit, vel collegit. Omnino ergo, inquam, improbas? Pleraque, ait. Fateor esse quæ ita imperite ac inepte scripta nollem: at de Kentigerno quid videtur? Fuit, inquit, vir Apostolicus, sed figmentis scatet vita. Sciscitatus quid præcipue rejiceret, quæ jam a me excusa de eo erant, legenda obtuli, rogavi ut afferret lucem. Cum legisset; Multæ, inquit, sprete hæc hactenus Divorum historiæ, ubi sic erunt illustrata, et si stylo nil insipidius, arridebunt tamen eruditibus. Quid si ergo ipse ea sua singulari eruditione digessisset ornassetque Rosweyodus, quanto illustrior emicuisset obscuratæ hactenus aut nescio qua temporum barbarie infuscate splendor veritatis?

Eæ fidem conciliant etiam præjudicatis.

Ipsæ ego (fatebor enim, qui communis est multorum, errorem meum) cum in Actis, non memini nunc quibus, legissem *Urielis et Ophaliæ* Reges, suspectare fraudem cepti, ac vereri ne in quapiam Mori Utopia quæ narrarentur gesta essent; donec suspensio veluti gradu, ita mentis assensu pertentarem omnia. Tandem vero *Uriel*, sive *Iriel*, aut *Uriela* occurrit, Hiberniæ provincia, cujus caput Drogheda urbs; et Donaldus *Rex Urielis*, Mellifontis præclari cœnobii fundator; et qui cum aliis Henrico II Angliæ Regi se subjecerunt; *O Carel Rex Uriela, Mac Shaglin Rex Ophaliæ*. Quid ni igitur cum ista occurrunt, ne hallucinetur et a lectione honesta imprimis et fructuosa avertat animum, qui ad ejusmodi scopulum fuerit impactus, breviter ea explanem? Periculosa sane mihi ac temeraria futura res est visa, si absque ullis Annotationibus ac Præfationibus, ederem quamvis multis probatas Vitas et genuinas. De ipsis porro Annotationibus totaque operis methodo, plenius cap. 2, disseram: hic illud indicandum fuit, a Rosweyodo quibus in rebus et quamobrem discederem.

sæpe necessaria.

Verum sentio esse quosdam, quibus Rosweyodi non probetur institutum, minus etiam meum; propterea quod

*Inornata Acta
an respuenda,*

quod existiment, satius esse urbano et venusto stylo, quæ de Sanctis comperta sunt, narrari; quam ruderata quædam incondita, aut saxa potius barbari sermonis projici: quin et Sanctos ipsos venire in contemptum putant, cum ita illorum res gestæ narrantur. Cum vero ex variis auctoribus de Sanctis, quorum vel propria nulla, vel minus integra extat Vita, quædam profero analecta; mallent unam concinnari continuam orationem, quam quasi centonem consui, ipsis sanctorum verbis representatis. Mallent cum invicem discrepant auctores, omnibus expensis, sententiam unam, quæ probabilior videatur, affirmari, ceteris prætermisissis; quam ambigue conjectando ansam, ut ajunt, præberi de rebus omnibus dubitandi. Næ illorum multum a mea dissentit ratio. Merentur quidem Sancti ut a peritissimis scriptoribus res ab ipsis præclare gestæ mandentur litteris, magis sanè quam Rex ille, quem legimus, cum multos secum rerum suarum haberet scriptores, invidisse etiam ei cui suæ virtutis Homerus præco obtigisset; seque ab Apelle pingi, a Lysippo fingi potissimum voluisse. At multis ætatibus vel rari extitere præclari scriptores, vel qui extitere, ii suorum studiorum inanem sectari mercedem, quam Deo Divisque suos consecrare labores maluerunt. Si qui autem bene docti Sanctorum gesta mandare litteris aggressi sunt, ii vel animis in alias plures curas distractis expolire sermonem non potuerunt, vel ultro neglexerunt, rati stylum eum optimum esse Sanctisque gratissimum, qui cum ipsorum vitæ modestia consentiret; ut sicut illi vulgo contempti contemnebant ipsi omnia seculi ornamenta, monumenta gloriæ, laudis insignia, solo virtutum interno splendore contenti, quo se Numini gratiosos fore confiderent; ita omnis de eorum vita instituta narratio, humilis esset et inelegans, sola veritate et pietatis incitamento commendata.

*aut e variis
collecta?*

*Cur incompte
olim scripta?*

*Testimonia
scriptorum,*

*etiam dissen-
tentium*

*proferuntur
ipsorum ver-
bis,*

Equidem non video cur non cuicumodi illud sit, quod sic traditum est litteris, id quisquis amator est veritatis multo libentius amplectatur, quam si novis elegantiarum pigmentis adulteretur. Jam quis ego sum, qui cum discrepant atque inter se pugnant scriptorum variorum narrationes, ipse quod mihi visum fuerit, velut certum minimeque dubium pronuntiam, et mea unius, quæ nulla est, firmem auctoritate? Nonne id satis est, si ubi plurium discrepantia protulero testimonia, quodnam eorum et quamobrem præferendum existimem, modeste exponam, aut etiam iudicium Lectori relinquam? Ipsos principes historicorum video ab hac ratione mea minime abhorrere. Quoties enim Valerium Antiatem, ac Fabium Pictorem diversa sentientes citat Livius? Quamquam, quia in omnium manibus erant, non ipsa eorum verba adnumerat, neque id erat opus. Mihi id visum est faciendum, ut sua antiquitati dignitas constet, ac reverentia. Etiam in statu et imaginibus Principum, imo et plebeiorum quoque, majorum nostrorum, veterem illam habitus formam observamus ac reveremur, et longe inepto ac multiformi ætatis hujus vestimentorum modo præfe-

rimus: et non id in scriptis ac stylo, cui uni fere a vetustate commendatio est, valebit? Lectores malo quid olim de singulis Sanctis scriptum sit, intueri, quam mihi credere narranti. Aberit fraudis suspicio, cum ipsa veterum verba legentur. Atque ita quidem affectus animo sum, ut mihi haberi fidem nolim, nisi id narrem quod ipse oculis vidi, neque enim ita me hactenus vixisse arbitror ut tunc fidem non merear: ast in ceteris quæ ante meam gesta sunt ætatem, nolo mihi credi, sed, quos proferam, testibus, quos ipsos suis volo verbis uti: quæ tamen si quando obscuriora erunt, ut mihi interpretari ea et explicare liceat, deposeam.

ad fidem.

Fontem igitur demonstro, puræ quidem aquæ et salubris, sed in obscura latentem silva, densis septum frutetis, musco obsitum, avio loco, difficili aditu, nullis labris aut marginibus aliisve operibus conclusum, ita tamen ut haurire ex eo facile queas, aquamque deducere, quibus voles canalibus, lapideis, ligneis, plumbeis, argenteis, inde aut virtutum præstantissimarum petendo exempla, aut materiam sumendo quam stylo exornes ad aliorum utilitatem, Divorum honorem; ea lege tamen, ne ipsum unquam obstruas fontem; sed si quæ forte e vicina palude vena influxit, aut malitiose inducta, si cujus arboris noxia eum umbra textit, si quid aliud saporem ejus vitiauit, usumve interclusit, medelam afferas qua licet: si quid a sciolis aut imperitiis librariis adjectum, recisum, mutatum deprehenderit; aut ipse emendes, aut nos moneas.

*Opus hoc fons
est,*

Venam divitis metalli ostendo: refode eam, tu, excoque, utere. Si quid terrestris scoræ admixtum, secerne: si quid minus a me depurgatum, (et sunt pluscula, fateor) excute tu diligenter: verte in quæ voles opera; sive nummos cudere animus est, quos trapezitæ illi Regi annumeres æternarum possessionum pretium, quibusve nomina multisjam noxis peccatisque facta dissolvas; sive vasa magnifice elaborare, quæ ad celestes, etiam Numinis ipsius, epulationes adhibeantur; seu denique arma fabricari, iisve splendorem addere, quo adversariorum præstringas oculos, et gloriosum triumphum reportes; quod voveo.

metalli vena,

In silvam duco, opacam et densam, et multos per annos, imo secula, inciduam. Hic si te umbra delectat, amœne conquiesces, æstumque curarum forensium et cupiditatum temperabis. Sin cedere arbores lubet, jus fasque est, et in quos voles usus; seu navim cupies fabricari, qua ad destinatum salutis portum vehare; seu domum ædificare, in qua tibi vivas, non semper hospes tui ipsius, et rerum tuarum ignarus; seu quod denique aliud moliri opus, sive solum ignem facere, quo frigus pellas, animi, inquam, maxime periculosum; affatim materiæ est. Unum postulo, sicubi via erit frondibus et virgultis interclusa, aut caducis vietisque ramis impedita, sicubi direpto cortice squallebunt trunci, si quæ inimico sidere afflatæ quereus, si quod aliud inutile lignum; fateare tamen, æquus esse si voles, plura esse apta et commoda; nec uspiam fortassis, pari in mole, pauciora, repudiare quæ velis.

silva cædua.

CAPUT SECUNDUM.

Methodus et symmetria operis.

§ 1. Ordo dicendorum et ratio.

Rerum omnium quæ existunt, ordo quidam est ac modus, a natura, aut potius ab auctore naturæ, sapientissime constitutus. Cernitur is quoque (licet sepius hominum improbitate perturbatus) in rebus publicis, ex pulcherrima partium omnium, ceu membrorum, compositione ac disciplina consertus. Verum alibi nusquam illustrius, quam in Sanctorum vita elucet, a quibus est tum in Numinis veneratione publica ac privata, tum in ceterarum functionibus ac

munis virtutum, omnique vitæ ratione, ordo quidam, idemque fere Divina haustus institutione, studiosissime conservatus; ut æquum propterea sit, omnem, qui de eorum gestis instituitur, sermonem certo quoque ordine disponi. Ergo ne quis ut in vasta atque immani silva chaos quoddam suspicetur, atque indigestam molem; breviter hic totius operis ordinem explicabo. Ac primo rerum ipsarum quæ dicuntur est ordo: dein eorum quæ perspicuitati serviunt ac commodo Lectoris, apta atque idonea ratio tum styli qualitas et conformatio: Indicum etiam (nam eorum præcipuus

*Ordo necessarius
in Vitis
SS.*